శ్రీరస్తు.

ఉత్తర

హరిశ్చంద్రకావ్యము.

ఇది

రత్నాకరం. అనంతాచార్యులు గారిచే

రచియింపంబడి

గుంటూరులోని సుప్రసిద్ధ న్యాయవాదులగు

శ్రీయుత ఏకా దండయ్యపంతులుగారి

సంపూర్ణ ద్రవ్యసాహాయ్యమున

గుంటూరు:

ప్రభాకర ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

1937

కాపీరైట్ రిజష్టరుచేయబడ్డది]

[వెల 0—12—0

వి జ్ఞ ప్తి.

ఆర్యులారా! విద్వన్మణులారా! నా విజ్ఞాపన నొం డవధరింపుడు. నేను 1915 సం॥ నుండి కవిత్వాభిమానంబున ననేక ప్రదేశంబుల నవధానంబు లాచరించి యవి తాత్కాలికా మోదసంఘటితంబులగుటం జేసి కావ్యరచనంబునకుం గడంగితి. 1924 సం॥మున నిర్వచనకుశలవాభ్యుదయమను నొక్కప్రబం ధంబు రచించి విద్యాభిమానుల సాహాయ్యంబున దాని శ్రీహరి కంకితంబొనర్చి యచ్చొత్తించి కృతార్థుండనైతి. 1930 సం॥ మున భక్తకల్పద్రుమశతకమును, 1932 సం॥మున సతీమహిమ యను ప్రబంధంబును, కృష్ణమాయయను నాటకంబును రచిం చియు నింతవరకు నచ్చొత్తించకుండుటకు ధనహీనమే ప్రధాన కారణము. 1936 సం॥ మున నీయుత్తరహరిశ్చంద్రకావ్యంబును రచించి యిప్పటి కిదియొక మహాపురుషునిసాహాయ్యంబున నచ్చొత్తింపఁ గల్గినందులకుఁ బరమానందసంభరితమనస్కుండ నైతి.

ఈగ్రంథముద్రణమునకుం గారణభూతుండును, మచ్ఛ్రే యోభిలాషియు, విద్యాభిమానియు నగు నమ్మహాత్మునకీ కావ్యం బంకితంబొనరింప సన్నద్ధుండనైతిఁ గాని యయ్యది యట్టి మహాపుణ్యున కయిష్టంబ యైనందున మత్కృతజ్ఞతకుం గారణభూతుండగుచే నట్టిమహనీయునింగూర్చి యొక్కింత ముచ్చటింతు.

సీ॥ ఎవ్వాఁడు నిరతంబు నెసఁగుసద్బ్రాహ్మణ
లక్షణంబులతోఁ జెలంగుచుండు
నెవ్వాఁడు దాఁ జేయనివ్వటిల్లినయత్న
ముల భగీరథుఁబట్టి మూలకను పు
నెవ్వాఁడు భాషించునెడఁ బక్షపాతంబు
నణఁచి యున్నదియున్నయట్లు పలుకు
నెవ్వానితో సఖ్యమెట్టివారికిఁ గాని
సన్మార్గరూపలక్షణమె కూర్చు

గీ॥ నెవ్వఁడా త్రియగోత్రుండుహితగుణుండు
నమలయశుఁడు సుబ్రహ్మణ్యనాత్మజుండు
చారుతరరుక్మిణీగర్భసంభవుండు
నతఁడు దండయవిబుధుఁ డేకాన్వయుండు.

సీ॥ అసమానధార్మికుండనుట కేయెడ భవ
ద్ఘటిత మహాధర్మసత్రంబె సాక్షి
మహనీయవిద్యాభిమానుండనుటకునై
కూర్మితోఁ గృతులందుకొనుటె సాక్షి
గురుదైవభక్తియుక్తుండంటకును వీర
భద్రప్రతిష్ఠయే ప్రబలసాక్షి
పారమార్థికచింతనారతుండనుటకై
తత్వవిచారణత్వంబె సాక్షి

గీ॥ ప్రాక్తనాచారపరుడంచుఁ బలుకుటకును
సంతతైకాదశీవ్రతాసక్తిసాక్షి
యున్నసాక్షులు తమకుండ నింతవాఁడ
టంచు మిము నెంచఁ దరమె? దండయబుధేంద్ర.

చ॥ ప్రకటయశోవిశాల! ధనవంతులు మేదిని లేరె? యందునూ
టికి నొకఁడైన దాత గలఁడే! సుకృతంబునఁ గాని యిట్టిదా
నికి నిటు లోనుగాఁ డెపుడ; నింద్యమనోహరలోకమాన్యతా
వకగురుదాతృతాగుణమవర్ణ్యము దండయపండితాగ్రణీ.

చ॥ ధనికులచెంతఁ జేరి కడుదైన్యముతోడుతఁ జేయిసాచి కో
రిన సమయంబుగాదిదియు రేపొమఱెప్పుడొ రండుమాతమం
చనివచియింత్రుగానియిటులాడెడుదాతయొకండునున్నె? మీ
యనుపమదాతృతామహిమనొననియొచవశంబె? యేరికిన్.

సీ॥ ధరణిలో సప్తసంతానంబులే మిమ్ము
ఘనపుత్రవంతునిఁగా నొనర్చెఁ
దగునర్థివాంఛితార్థప్రదానమె మిమ్ము
ననయంబు దానకర్ణునిఁగఁ జేసె
నసమానయుష్మదీయప్రధానన్యాయ
వాదమే మిము న్యాయవాదిఁ జేసె

నలభవద్ధర్మసతావ్రిమలే మిము మహా
కుతకంబుతో ధార్మికునిఁగఁ జేసెఁ

గీ॥ గాన మీవంటిధన్యులు గలుగఁ జగతి
నెల్లవారికి లోపమేమేని గలదె
తమగుణంబులు గొనియాడ ధాత కగునె?
యమలసత్కీర్తిసాంద్ర! దండయబుధేంద్ర.

గీ॥ ఒక్కనాఁ డేదియో కార్యముండి నేను
మీసరసఁ జేరి మాటలమీదఁ బూర్వ
చరితమైనయుత్తరహరిశ్చంద్రగాథ
వ్రాసితినిగావ్యముగ నంచుఁ బలుక నపుడు.

శా॥ సచ్చారిత్రికమైనయుత్తరహరిశ్చంద్రాఖ్యకావ్యంబు నే
నచ్చొత్తించెదనంచు నంటిరి వదాన్యత్వంబునన్ వేఱుగా
నెచ్చోనున్నదె? యిద్దిగాకతముబోంట్లిట్లుంటమాబోంట్లకున్
వచ్చుంగాదె? యశంబులోకములలో వ్యాపించి విద్వన్మణీ.

చ॥ అడిగినవారికైంతయిన నావలకేగుమటంచు నాడకే
వడి నిడునట్టిదాత జనవందితుఁ డంచితచారుకీర్తివం
తుఁడుగుణవంతుఁడుత్తమబుధుండు కృపాత్ముఁడహీనదైవభ
క్తుఁడుఁగడుఁధార్మికుండఘవిదూరుఁడుదండయపండితుండిలన్.

సీ॥ బీదసాదులనెల్లఁ బిలిచి కార్యముపట్ల
మృష్టాన్నభోజనం బిడునెవండు

తగవులం గని తీర్చుతఱి నెవ్వ రేమన్న
నున్న దున్నట్లాడుచుండు నెవఁడు
ధర్మకార్యములందు ద్రవ్యంబునీయఁదా
వేడ్కతో ముందంజవేయు నెవఁడు
దైవమెవ్వారికి ధనమొసంగుట పేద
లను భరించుట కంచునను నెవాఁడు

గీ॥ నాతఁ డౌదార్యవంతుండు న్యాయవాది
లోకమాన్యుండు ధనికుండు లౌకికుండు
మేరుధీరుండు వార్ధిగంభీరుఁ డఖిల
నయకళాకోవిదుండు దండయబుధుండు.

గీ॥ ధర్మకార్యైకతత్పరత్వమునఁ జెలఁగు
మిమ్ములను మఱి మీకుటుంబమ్ము నెపుడు
నాయురారోగ్యభోగభాగ్యములఁ గూర్చి
ప్రోవఁ గూరిమి రామచంద్రునిఁ దలంతు.

వ॥ ఇట్టిమహాపురుషుని సాహాయ్యంబున నిడినాయిష్టదైవంబగు శ్రీరామచంద్రునకంకితంబిడి వెల్లడింపఁగల్గితిని. ఇట్టి నాకావ్యంబున నెచ్చటనైన లోపంబులున్న మన్నించి విద్వాంసులు తెలియంబఱచిన ద్వితీయముద్రణమున వానిని సవరించుకొనియెదనని ప్రార్థించెద.

మ॥ తలయూపఁగ సమకట్టునొక్క మొగివిద్వచ్ఛ్రేణిసీయందుఁ జె
ల్వలరారం గలయీగుణధ్వనిరసాలంకారతాత్పర్యని
ష్ఠలఁ గానఁగ వెలయించెదండయసుధీచంద్రిందునిన్నిట్లు; ని
చ్చలునీభాగ్యమె భాగ్యము త్తరహరిశ్చంద్రాఖ్యసత్కావ్యమా

ఇట్లు బుధజనవిధేయుఁడు,
రత్నాకరం అనంతాచార్యులు,
శతావధాని.

కథాసంగ్రహము.

తొల్లి జ్యోతిష్మంతుండను రాజేంద్రుండు ధర్మంబు చతుష్పాదంబులం బ్రవర్తిల్ల రాజ్యంబొనరించుచుఁ దనకోర్కుల నెరవేర్చుపుత్రుఁడు లేని కారణంబునఁ బరాత్పరుండగు శ్రీమన్నారాయణుని మనఃకమలంబున నిలిపి తపమాచరించి తుదకు నాతనికటాక్షంబున నొక్క కుమారింగని సంతోషాంబుధి నోలలాడుచుండె.

ఆయింతి పుట్టినలగ్నంబు చెడ్డదియైనను పదియాఱవ యేట నతికఠినంబై జననీజనకులకు నాశనహేతువగుదుర్ముహూర్తంబున సమర్తాడెను. అంతట నారాజు కార్తాంతికులచేఁ దద్విషయంబంతయు నెఱింగి యర్ధరాత్రంబున నిద్రించు నా కాంతామణి నొక్క మందసంబున భద్రంబుగానుంచి తాళంబు వైచి నగరప్రాంతంబునం బ్రవహించు నొక్క మహాతరంగిణిం బడవైపించె. పిమ్మట నామందసంబు జలంబులమీఁదఁ దేలియాడుచుఁ బోవంబోవఁ దుదకుఁ గొంతతడవునకు మేల్కాంచి లేచుటకుంగాని కూర్చొనుటకుంగాని వీలులేక తల్లిదండ్రుల మాట లదివరకు వినియున్నందున వారే జ్యోతిష్కులమాట లాలించి నన్నిట్లుచేసిరని బిట్టువాపోవుచుండె.

అట్లామందసం బాప్రవాహంబునంబడి పెక్కుదేశంబు లతిక్రమించి పోవఁ దన్నదీప్రాంతంబునంగల యొక్కపుణ్యాశ్రమంబునఁ దపంబొనర్చుచున్న మయుండను మునీంద్రుం

డాయా ర్తనాదంబాలించి యటకేగి శిష్యులంబంపి నీళ్ళంబడి కొట్టుకొనిపోవు నామందసంబుఁ జేరువకుందెప్పించి తాళంబుఁ దీయింప నందున్న యక్కాంతామణి వానికిం బ్రణామంబు లాచరించి దుఃఖించుచు నిలువంబడియె.

అంత నమ్మునీంద్రుం డామె నాశీర్వదించి జరిగినవృత్తాంతంబుతయు నామెవలననాలించి “ అమ్మా !” నాయాశీర్వచనములవలన నీకెట్టియిక్కట్టులు రానేరవు. నీపుట్టుకనుండి కలిగినట్టి కీడులకెల్ల ముఖ్యచిహ్నంబుగా నీగళంబునందు విరాజిల్లు మాంగల్యంబు నీప్రియునకుంగాని మతెవ్వరికిం గానరాకుండు నని వరంబొసంగి యట నామెకుందగిన వసతులేర్పఱచి యింక నీవొక్క రాజచంద్రుం బెండ్లాడి సంపదలం దులదూగుచుఁ జంద్రమతియను పేరుతో వర్తింపుమనినుడివి ప్రీతిం బెంచుకొనుచుండె.

ఇట్లుండ నొకానొకసమయంబున హరిశ్చంద్రసార్వభౌముండు వేటకరుదెంచి యుద్యానవనంబున విహరించునాచంద్రమతింజూచి యామెచెలులవలనఁ దద్వృత్తాంతంబొరసి మయమునీంద్రుని కటాక్షంబున నామెం బెండ్లియాడి రాజ్యసుఖంబులనుభవించుచుండె.

ఈ హరిశ్చంద్రుడు తొల్లి యవంతీదేశమును పాలించు నీలలోహితుండను రాజేంద్రుండు. ఈతనిగౌరవంబునకుం బాత్రుండై యట జనభద్రుండను నొక్క హాలికుండుగలఁడు ఆతనికిఁ జిరకాలంబున నొక్క పుత్రుండుదయించె. ఆపుత్త్రునకు యౌవనంబుసంప్రాప్తింప నొక్క కాపుబాలికనుదెచ్చి వివా

హంబుఁ గావించె. అబ్బాలామణి కలకంధరయను నామంబుచేఁ బ్రసిద్ధిఁగాంచి తన యీడు కాపుబాలికలతో రాట్నాలసాలం జేరి యేకులువడకుచుఁ గాలంబుపుచ్చుచుండె. అంతట నొక్క నాఁడా నీలలోహితుండు హయంబునెక్కి విహారార్థమై బయలు వెడలి రాజమార్గంబున వచ్చుచుండఁ గలకంధర తాఁజేయు కార్యంబువిడిచి తనతోడిపడుచులంగూడి తలవాకిటికివచ్చి యారాజుంజూచె. ఆతండాబాలికనుంజూచె. ఆచూపులవలన నిర్వురును పరస్పరమైత్రిజనించి ప్రీతిమనస్కులైరి. అంతట నారాజు జనభద్రుని బందికాణనిడి వానివారలనందరిని మాల వాండ్రకు వరవుళ్ళుగా నమ్మించి వాని సర్వస్వముఁ గొల్లగొని కలకంధరను తనమందిరంబును జేర్చికొనియె. పిమ్మట నాజన భద్రుండాయిడుమల సహింపలేక యురివేసికొని మరణింప వానిబంధుజాలంబంతయు నగ్నిప్రవేశంబుఁజేసె. ఇట్లు కలకంధర యాభూవల్లభుం జేపట్టి యత్తవారియిల్లు నాశనంబుఁజేసి యథోచితవిహారంబులఁ గాలంబు గడుపుచుండె.

ఇట్లు కొన్నిదినములకు నాపురంబుననుండు నారీమణు లందరుఁ గేదారేశ్వరవ్రతం బాచరించుచుడఁ దద్విధానంబంతయు బురోహితునివలన నెఱింగి తానుంగూడ నావ్రతంబు యథా విధి నాచరించి యుత్తరజన్మంబున రాజపుత్రియైపుట్టి నిత్య సత్యవ్రతుండునగు నొక్కచక్రవర్తికి రాణియయ్యె. ఈకలకం ధరయే జ్యోతిష్మంతునికిఁ గుమారియై పుట్టె. తొల్లిటి జన్మంబున శ్వశురవంశమును పాడొనరించినట్టి యీ కలకంధర యుత్తరజన్మంబునఁ బితృవంశ వినాశినియయ్యె. కావున నీ కల

కంధర కేదారేశ్వరవ్రతం బాచరించి తోరంబుఁగట్టుకొనునప్పు డెన్ని జన్మముల కేని యీతఁడేపతిగావలెనని కోరుకొనియె. అందు వలన హరిశ్చంద్రుఁడై పుట్టిన నీలలోహితునిఁ జెట్టబట్టె. నీల లోహితుండు దానిమామను, వానిబాంధువులను, మాలలకు దాసులుగా నమ్మించుటంజేసి తాను హరిశ్చంద్రుఁడై పుట్టి సత్య వ్రతవ్యాజంబున మాలవానికి దాసుండయ్యె. ఉత్తరజన్మంబునఁ గలకంధరా నీలలోహితులే చంద్రమతీహరిశ్చంద్రులై పుట్టిరి.

అత్తఱి నీలలోహితుండు విశ్వామిత్రునిపంపున సర్వ జిత్తను రక్కసునిందునుమాడి యందుకుఁ బ్రతిఫలంబుగాఁ దా హరిశ్చంద్రుఁడై పుట్టి సత్యవ్రతవ్యాజంబునఁ బూర్వజన్మంబున దాఁ గోరినవిశ్వామిత్రునితపఃఫలంబున నర్ధభాగంబును గైకొనియె.

నలకూబరుండు లోహితుండై పుట్టి తక్షకదష్టుండగుటకుఁ గారణము.

మఱియుఁ దక్షకుండు సురేంద్రదర్శనోత్సుకుఁడై దివం బునకేరుగుచుండఁదనకుమారుఁడును వెంటవచ్చుచు నలకాపురం బు చెంతనిలిచి తన్నగరవై భవములం జూచుచుండె. అప్పుడు రం భాగృహంబున కరుగు నలకూబరునకు నడ్డంబుగానుండుటచే దానింగాంచి యాతండు సర్పంబు త్రోవనిలుచుట హానికి మూలంబని ఖడ్గంబున నఱికి చెనియె. ఆవృత్తాంతంబు తక్షకుండు నారదునివలన నాకర్ణించి కోపాటోపంబున నలకాపురికరిగి చచ్చిపడియున్న కొడుకుంగాంచి శోకించి పాపమన కిట్టిసర్ప

బాలకు కరవాలుపాలుజేసి చనినపాలసుండు మర్త్యలోకంబున మానవుండై పుట్టి నేఁగఱువఁ జేచ్చుగాకయని శపించి శచీంద్రుని వలనఁ దాఁబడసిన మృతసంజీవనమణిప్రభావంబునఁ బుత్రిం బ్రిదికించికొని చనియె. అంతట నాసమాచారంబు కౌబేరివిని తనప్రియసతియగు రంభకుసఖియగు మేనకకుం బ్రియుండగు కౌశికుండు తన్నుంగావంగలఁడని వానిచెంతకేగి తక్షకశాపం బును వినిపింప నందులకు నలకూబరుం గరుణించి వానిశాపంబు నిన్నేమియుంజేయఁజాలదు. నీయంశంబున నొక్క మానవుండు హరిశ్చంద్రునకుం బుత్రిండై పుట్టి తక్షకదష్టుండై మడిసి తల్లి దండ్రులపుణ్యంబునఁ బునర్జీవితుండై పెక్కేండ్లు రాజ్యపాలనం బాచరించుంగావున నీవుచింతిల్లక పొమ్మని యనుగ్రహించె. దానంజేసి లోహితాస్యుండు నలకూబరాంశంబున భూతలంబున జన్మించి తక్షకదష్టుండై మడిసి పునర్జీవితుండయ్యె.

యముండు వీరబాహుండై పుట్టుట

తొల్లి హరిశ్చంద్రుని తండ్రియగు త్రిశంకుండు హరి శ్చంద్రునిం బట్టభద్రుంజేసి యీశరీరంబున నింద్రలోకంబుఁ జేరు తలంపున నిన్నాశ్రయింప వచ్చితినని వసిష్ఠుంజేరి ప్రార్థించె. అం దులకా మునివరేణ్యుండు నీయీప్సితంబు పొసఁగనేరదని వాక్రువ్వ నాతనిందూలనాడె. అందులకాతండలిగి నీవుచండా లుండవు కమ్మని శపించె. అంతటఁ ద్రిశంకుండు విశ్వామిత్రు

నాశ్రయించి తనకోరికందెలిపె. అందులకాతఁ డంగీకరించి మంత్రోపదేశంబుఁ జేసి స్వర్గంబునకేగుమనఁ ద్రిశంకుండట్లొనరించె. అప్పు డింద్రదర్శనార్థమై వచ్చినయముఁడు వానింజూచి యామాలఁడెవ్వండో భయంబులేక స్వర్గద్వారంబుఁబ్రవేశింపఁ బోవుచుండెనని వానిని భటులచేఁ దలక్రిందుగ నిలకుందోయించె.

అంతటఁ ద్రిశంకుండా గాధేయునిం బ్రార్థింపఁ గౌశికుండు కినిసి రాజేంద్రా! నీవున్నస్థలంబేస్వర్గంబుకాని వేఱొండుగలదెయని నిజతపస్సామర్థ్యమున స్వర్గవాసులనాకర్షింప యత్నించుటవలన బ్రహ్మాండమంతయు వణఁకఁదొడంగె. బ్రహ్మయచ్చటికివచ్చి యంతవరకు నాకృష్టులగు విబుధగణముతోఁ గతిపయగ్రహతారలమ్మహీవరుంబరివేష్టించి నిల్వ నీతఁడున్నచోటు త్రిశంకుస్వర్గమను బ్రసిద్ధిఁగాంచునని యనుగ్రహించి యతనికోపంబుడిపిచేనియె. అంతటినుండి యారాజు గగనంబునఁ దలక్రిందుగ నేలుచుండె. అందువలన విశ్వామిత్రుఁడు కోపమూని దండధరునిఁ జండాలునింటఁబుట్టుమని శపించి యతండు శాపమోక్షణముంబ్రార్థింప నాకుహితంబొనర్చి యీశాపంబునుండి విముక్తుండవగుమని విశ్వామిత్రుం డనుగ్రహించె. అదికారణంబున యముండు భూలోకంబునఁ గడజాతివాఁడగు వీరసేనునకుం గుమారుండై వీరబాహునామంబున జన్మించి హరిశ్చంద్రుని దాసునిఁగా గ్రహించి కౌశికునకు హితమాచరించి యాశాపమునసుండి వీడుకొనియె.

శని కాలకౌశికుండగుట

తొల్లి త్వష్ట్రపుత్త్రియగు సంజ్ఞను సూర్యుండు వివాహమై మనుదండధరులను నిర్వురకుమారులంబడసె. ఒకానొక నాఁడు సంజ్ఞ పుట్టినింటికింబోవ యత్నించి తనఛాయ నొక్కతేమంజేసి ఛాయయను పేరువెట్టి చెల్వునిం గుమారులను గావ నాజ్ఞాపించి చెప్పకయపోయె. ఇటఁఛాయకమలాప్తున కన్యయాటను బోధపడనీక మెలఁగుచు వానివలన సావర్ణశనైశ్చరులను కుమారులంగాంచి మనుదండధరులను చూడకుండె. అంతలకు యముండు కినిసి శనైశ్చరుఁ గాలువిఱుగఁదన్నె. ఈవిషయంబు సూర్యుండెఱింగి సంజ్ఞపోకతెలిసి తురంగియై భూతలమునఁ గురుక్షేత్రివనంబునం దిరుగు దానియందు నశ్వినులంగాంచి యందువలన నిజరూపంబొందిన సతిందోడికొనిచనియె.

ఆయశ్వినులు దేవవైద్యులై కీర్తింగాంచిరి. అంత సంజ్ఞాదేవి తనకుమారుల కపకారమొనరించిన ఛాయయందలి కోపంబున శనైశ్చరుని భూమిపై పడందోయ నాతండు నైమిశారణ్యపుణ్యక్షేత్రింబునంబడి యంతకుండు విఱుగనడిచినట్టి పాదమూడఁగఁ బంగుపై యందలి తపమాచరించు కౌశికమునింజేరి యాతనివలన మంత్రిరహస్యంబులెఱింగి చిరకాలంబు తపంబాచరించి గ్రిహపదమొందె. కావున శనైశ్చరుండు కాలకౌశికుండై పుట్టి కౌశికునకుం బ్రియంబాచరించె.

పిమ్మట సత్యవ్రతరక్షణంబునకై పడరానియిడుమలందిభార్యాపుత్రసహితుండై హరిశ్చంద్రుండు రాజ్యంబానర్చి తుదకునింద్రలోకంబున నింద్రునర్థాసనంబధిష్ఠించె. ఆతం డిప్పటికినచ్చట సుఖాంబుధి నోలలాడుచుండె.

శ్రీరస్తు.
శ్రీరామాయ నమః
శ్రీ సరస్వత్యై నమః

ఉత్తర
హరిశ్చంద్రకావ్యము.

ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ వైదేహి నిజాంకపీఠిఁ బరిభాసింపఁ మహాభక్తితో
సేవింపం దగురీతి సోదరులు తుష్టిం బద్మభూశ్రీమహా
దేవేంద్రాదులుగొల్వ భూరికరుణాధీనాత్ముఁడై లోకముల్
ప్రోవంగల్గినరాముఁడే యెడశుభంబుల్ గూర్చుమమ్మోముతన్.

చ॥ పొలుపు వహించి పాల్కడలిఁ బుట్టి జగజ్జనయిత్రియై జనం
బులకు దరిద్రముఁ గెడపు ప్రోడయునై కటివేల్పునింతియై
కలుముల రాణియై యశముఁగాంచి జగంబుల వన్నెకెక్కు రా
జిలునలతల్లితల్లిఁ గృపఁచే సిరులీయఁ దలంతు నెమ్మదిన్.

ఉ॥ లీలలతో జగంబు లవలీల సృజించుచుఁ దా మనోజ్ఞవా
ణీలలనాముఖంబు విధునిం బలె నెంచి నిజాసనాంబుజం

బోలిముడుంగునో యనుచు నూనిముఖంబులలోనె భారతిం
దాలిచినట్టిధాత నిరతంబుఁ జిరాయు వొసంగి ప్రోచుతన్.

సీ॥ అసమానరుచిరలీలాంభోరుహాళినీ
రుతులాత్మవల్లకీశ్రుతులుగాఁగఁ
బ్రియకీరశారికా పికరాజహంసాది
సంచయం బలసభా జనముగాఁగ
సకలవేదాంతార్థ సారోద్యదుపనిష
జ్జాలంబు హితసఖీజనముగాఁగ
నబ్జాసనంబు లీ లాగారవిమలనూ
త్నస్ఫాటికమయాసనంబు గాఁగ

గీ॥ నమలమణికంకణంబులు హస్తపల్ల
వముల ఘలుఘల్లుఘల్లుఘల్లుమని మ్రోయ
నింపుమీఱంగ వీణ వాయించునట్టి
పలుకులవెలంది నాయాత్మ వెలయుగాత.

శా॥ గంగాదేవిని నుత్తమాంగమున వేడ్కన్ దాల్చి శర్వాణి న
ర్ధాంగం బొదున నిల్పి తా సవతికయ్యంబూడ్చి కారుణ్యదృ
ష్టిం గామంబులు గూర్చి దక్షిణునిమాడ్కిం జెల్వుఁజూ
పించునా, గంగానాధుఁడు మాకుఁగూర్చునెపుడుం గా
మ్యంబులై శ్వర్యముల్.

చ॥ అనవరతం బజాండముల నాడెడుబంతులుగా నొనర్చు భా
మిని ధవునర్ధకాయమున మించి వెలుంగుపడంతి లోకపా
వని రుచిరాబ్జపాణి హిమవంతుని ముద్దులపట్టి కూర్మితో
ఘనతరమంగళంబుల సుఖంబుల మాకొనగూర్చుఁ గావుతన్.

సీ॥ ఎవ్వాఁడు దా జనియించినప్పుడె ఫల
భ్రాంతిచే నేగి మార్తాండు మ్రింగె
నెవ్వాఁడు శౌర్యంబు నివ్వటిల్ల మహోగ్ర
రంగత్తరంగవారాశి దాటె
నెవ్వాఁడు రమణీయ హేమసౌధశ్రేణి
రాజితలంకాపురంబుఁ గాల్చె
నెవ్వాఁడు రామభూమీశాంగుళీయకం
బిడి మైథిలీశోక ముడిపి వచ్చె
గీ॥ నెవ్వఁడు రణాంగణంబులో నేపుఁజూపు
ఘోరగీర్వాణశాత్రవ కులముఁదునిమె
నట్టిశ్రీమంతు ధీమంతు నఖిలరిపుకృ
తాంతు గుణవంతు హనుమంతు నభినుతింతు.

ఉ॥ అంబుధిశాయికిన్ శయనమై వసుధాతలమున్ సహస్రశీ
ర్షంబులతో వహించుచు నిరంతరమున్ హరిదాస్యకామియై
తుంబురనారదాదు లతితోషమున న్వినుతింప సర్వకా
మంబుల భక్తకోటి కిడి మన్నుననంతుని సన్నుతించెదన్.

మ॥ సరసీజాక్షు సువర్ణవేత్రధరు విష్వక్సేనుఁ గందర్పసుం
దరునిన్ సూత్రవతీజయాధిపు బుధోత్తంసున్ గృపాత్మున్ న
భయుఁ, గరదుష్ప్రాపలతాలవిత్రు సురసంఘాతస్తుతాంఘ్రి
ద్వయున్, నిరతంబున్ దలఁతున్ మదీయకృతి మన్నింపంగ
నిర్విఘ్నతన్.

సీ॥ మహిత కశ్యపతపోమహిమచే వినతాంగ
నారత్నగర్భంబున నుదయించి

వారాశిలోపల వర్తించి మనుజుల
నేచునిషాదుల నెల్లఁ దునిమి
తండ్రిపంపున నేగి ధైర్యంబుతో విక్ర
మముఁ జూపుగజకచ్ఛపములఁ బ్రమింగి
సురకిన్నరాదులు పరికించి వినుతింప
నబ్జాక్షువాహనమై చెలంగి

గీ॥ విబుధనాథాది దివిజప్ర వితతి గెల్చి
కామముల నయ్యుపేంద్రుని కరుణఁబడసి
యమృతకలశంబుఁ దెచ్చె నే యఘవిదూరుఁ
డట్టిఖగనాయకుని మదీయాత్మ దలఁతు.

సీ॥ ఎవ్వాఁడు నిజపూజ కిందిరానాథుచేఁ
బ్రీతితో మొదటఁ గల్పింపఁబడియె
నెవ్వాఁడు జ్ఞానియై భృగుమరీచ్యాదుల
కఖిలవేదార్థంబు లానతిచ్చె
నెవ్వాఁడు శ్రీనాథు నెపుడుఁ బూజించుచుఁ
బూజ్యదివ్యాగమంబును రచించె
నెవ్వాఁడు నిఖిలమాసీశ్వరశ్రేణిలో
రమణీయనాయకరత్నమయ్యె

గీ॥ నట్టిలోకైకపావను నఘవిదూరు
దండయజ్ఞోపవీతకమండలధరు
వివిధమునిపూజితపదాబ్జు విమలకీర్తి
వంతు విఖనోమునీంద్రు భావింతు నెపుడు.

సీ॥ ఎవ్వాఁడు మొదటఁ దా నిలఁ గీరితిం గాంచి
వాగ్దేవి తానయై వన్నె కెక్కె
నెవ్వాని జూచి మోహించి వాగ్దేవి త
ల్లలితనానాబంధములకుఁ జిక్కె
నెవ్వాఁడు పాండితి నివ్వటిల్ల నలంకృ
తులలక్ష్యలక్షణంబుల రచించె
నెవ్వాఁడు రసికాళి కింపారఁ జిత్తంబు
లమితలీలావినోదములఁ గూర్చె

గీ॥ నెవ్వఁడు సమస్తభావాదులిముడునట్లు
బుధవరేణ్యవినుతకావ్యముల రచించె
నట్టిజగదుపకారాత్ములై తెలంగు
కవివితానాగ్రగణ్యాంధ్రకవులఁ దలఁతు.

సీ॥ ఏధీరు లుంట ధాత్రీశాదిసభలలోఁ
గవులకెల్లరకు విఖ్యాతి గల్గె
నేసుధీవరులుంట నెల్లపామరులకు
నసమానసరసకావ్యములు గల్గె
నేవిచక్షణులుంట నిల భోగవంతుల
కమితలీలావినోదములు గల్గె
నేకవీశ్వరులుంట నెల్లవారల కిట్లు
రమణీయనిఖిలశాస్త్రములు గల్గె

గీ॥ నేమహాత్ములు విద్వాంసులివ్విధమున
లలితగ్రంథాబుల రచించి రెలమిమీఱ

నట్టిజగదుపకారాత్ములై చెలంగు
సకలగీర్వాణకవుల కంజలియొనర్తు.

సీ॥ ఎవ్వారు విమలసర్వేంద్రియంబులఁ బాసి
ప్రణగామిమశకాళివలెనటింతు
రెవ్వారు లేనిపోయినవిమర్శనములఁ
గల్పించి యొరులఁ జీకాకుసేతు
రెవ్వారు దామె వాగీశతుల్యులమంచుఁ
బరులు వ్రాసినవాని భంగపఱుతు
రెవ్వారు దామె మమ్మటరులిట్లు నుతించి
రని పద్దెములు వ్రాసికొని వచింతు
గీ॥ రెవ్వరు సమస్తభావాదులీసడించి
విజ్ఞులమటంచుఁ దప్పుల వెదకుచుందు
రట్టిదుర్గుణవంతుల నధికపాప
జనులఁగుకవితతుల నెప్పుడు నిరసింతు.

సీ॥ ఆదిలోఁ బంచకావ్యములం బఠింపఁ జే
సినశివస్వామిశాస్త్రిని నుతించి
తేటగా మీఁదట నాటకంబులఁజెప్పి
వెలయుసుబ్రహ్మణ్యవిబుధునెంచి
యటుమీఁదఁ బాణినీయము నేర్పినట్టి గా
జులపల్లిహనుమయసూరిఁ దలఁచి
ప్రకరణజ్ఞానంబుఁ బరపి న్యాయంబున
వెలయువెంకటకృష్ణవిబుధుఁ గొలిచి

గీ॥ చిన్ని నా కైతకన్నె కువన్నెలిడిన
గురులఁదిరుపతివెంకటేశ్వరులఁ దలఁచి
బహుళరసవృత్త్యలంకారభావవిధులు
నివ్వటిలదీని వ్రాయఁ బూనితిఁగడంగి.

కవివంశాభివర్ణనము.

సీ॥ అసమానవేదవేదాంగాది విద్యావి
రాజితుల్ రత్నాకరంబువారు
తరణిపుత్రునిలీల దానక్రియాది వి
భ్రాజితుల్ రత్నాకరంబువారు
సకలదిక్సంతానసంపూర్ణకీర్తివి
భ్రాజితుల్ రత్నాకరంబువారు
సరసిజాక్షునిరీతిఁ బరమకారుణ్యావి
భ్రాజితుల్ రత్నాకరంబువారు

గీ॥ ప్రకటధార్మికచారిత్రపాళికముల
రత్నతుల్యులు రత్నాకరంబువారు
లలితకీర్తిసుధాంశువిలసితనిఖిల
రాజమాన్యులు రత్నాకరంబువారు.

క॥ ఆరత్నాకరసత్కుల
పారావారహిమకరుఁడుఁ బరమయశుండున్
ధీరుఁడు శేషార్యుం డిలఁ
జేరుం గాంచెఁ దమి మీఁఱఁబెద్దలకెపుడున్.

క॥ ఆయనకార్గురు పుత్త్రులు
ధీయుతులు జనించిరతుల తేజోవంతుల్
శ్రీయుతులు నిఖిల సుగుణా
గ్రీయులు దిక్పూర్ణవిపులకీర్తివిలసితుల్.

క॥ ఆయార్గురిలోఁ బ్రథముం
డేయెడ నఖిలప్రియుండు హితమానసుఁడున్
శ్రీయుతున్ రంగార్యుం
డాయతవిఖ్యాతి నలరె హరిభక్తుండై.

సీ॥ మావంశమున నొక్కమాన్యుండు నొక్కభూ
ధవునింటఁ జేరి వైద్యంబులోన
నసమానపటిమ నింపెసలారఁ జూపించి
పదిమందివైద్యులు కుదురదనుచు
వదలినరోగంబు పదిదినంబులలోఁ గు
దిర్చిన నారాజతిలకుఁ డపుడు
నెనలేని సంతోషమును జెంది యావైద్య
తిలకునిం బిలిపించి వలసినట్టి

గీ॥ ద్రవ్య మర్పించి తగినక్షేత్రంబు లొసఁగి
వైద్యరత్నాకరుండవై వఱలుమనుచు
బిరుద మీయ నప్పటినుండి వెలసె మాకు
నెసఁగు రత్నాకరమటంచు నింటిపేరు.

సీ॥ ఎవ్వాఁడు నిరతంబు నిందిరారమణుకైం
కర్యం బొనర్చుచు ఘనతఁ గాంచు

నెవ్వఁడు పదిమంది కెలమిఁగూర్చుచు సదా
తలలోన నాలుకవలె నటించు
నెవ్వఁడు దుర్మార్గు లేమిచేసినఁ గాని
పరమశాంతస్వభావంబు నొందు
నెవ్వఁడు రిపులు మాయింటికియెడ రండ
టన్న భేదము సేయకరుగుచుండు

గీ॥ నట్టిలోకైకపూజ్యుండు నమలచరితుఁ
డధికకీర్తివిశాలుఁడార్యప్రియుండు
వైద్యశాస్త్రప్రవీణుండుఁ బరమసుగుణ
యుతుఁడు మాతండ్రి రంగార్యుఁ డొప్పుచుండె.

సీ॥ ఏయింతి యిందిరాధీశుపూజయె మోక్ష
దాయకం బనుచు డెందమునఁ దలఁచు
నేసతీమణి మనోల్లాసంబు మీఱఁ దాఁ
దులసీమహార్చనాదుల ఘటించు
నేరామ ప్రాక్తనాచారంబులనొనర్చు
టయె బ్రాహ్మ్యమని విస్ఫుటముగఁ బలుకు
నేసాధ్వి పనిఁబూని యేకాదశీవ్రతం
బనిశంబు దీక్షతో నాచరించు

గీ॥ నట్టిమాయమ్మ సుగుణమాన్య మహనీయ
రామనామపవిత్రహృత్సీమ రాజ
మాంగనామణి నాహృదయాంబుజమునఁ
దలఁతు నీయెడ మిగులమోదంబుతోడ.

క॥ ఆరంగార్యుం డిలఁ జె
ల్వారఁగ నీసాధ్వి రాజ మాంబయనెడు కాం
తారత్నముఁ గైకొని సదు
దారగుణవినుతుల ముగురుతనయులఁ గాంచెన్.

గీ. ప్రథముఁడను నేననుష్ఠాన పరుఁడతండు
సత్యనారాయణార్యుండు సద్యశుండు
రెండవకుమారుఁ డతి ధీవరుండు శేష
యార్యుఁడుఁదృతీయపుత్త్రుఁడౌదార్యయుతుఁడు.

క॥ దేశములఁ దిరిగి బహు వి
ద్యాశేఖరులన్ భజించి యతిశయభక్తిన్
బేశలవిద్యల తత్సం
కాశమునన్ నేర్చినాఁడఁ గవులనుతింపన్.

మ॥ సరసంబై తగురీతి నుత్తరహరిశ్చంద్రాఖ్యకావ్యంబు నీ
సరణిన్ వృత్తులలంకృతుల్గుణము లేచాయన్ విమర్శించినన్
వఱలన్ రామునకంకితంబు నిడి సల్పం బూనితిం గాన ధీ
వరులం దద్గుణముల్ గ్రహించుటకుసంప్రార్థింతు నేనీ యెడన్.

గీ॥ శ్రీరమాపతిభక్తులు చారుగుణులు
రాజమాంబాంబుజాక్షి నారాయణార్య
లెలమిఁ బెంచినమాతాపితలగుట మది
వారినిర్వుర వినుతింతు భక్తిమీఱి.

పష్ఠ్యంతములు.

క॥ శ్రీదునకు నిఖిలమంగళ
వాదునకుం ద్రిభువనాభివంద్యున కభయా

[illegible library stamp]

పాదునను నిత్యజయసం
పాదునకుఁ నిఖిలభక్తమందారునకుఁ.

క॥ శాంతునకు సమస్తసమ
స్వాంతునకుఁ యోగిహృన్నిశాంతునకు దయా
స్వాంతుకుఁ బూజ్యసుగుణని
శాంతునకుఁ జ్ఞాతవేదజాలాంతునకుఁ.

క॥ పుణ్యునకు నిఖిలలోకశ
రణ్యునకుం గుంభిపతిశరణ్యునకు మునీ
డ్గణ్యునకు దళితఘోరహి
రణ్యునకుఁ నిఖిలనిర్జరవరేణ్యునకుఁ.

క॥ భద్రునకు దళితగర్వస
ముద్రునకుఁ మోక్షదునకు మునివినుతునకుఁ
క్షుద్రాసురాపహరణున
కద్రిసుతేశాదినిర్జరాళినుతునకుఁ,

క॥ ధాత్రీరమణేంద్రునకుఁ
శాత్రవహరణునకు నిఖిలజనపూజితచా
రిత్రునకు నిఖిలలోక ప
విత్రునకుఁ బరమభక్తవితతినుతునకుఁ.

క॥ గుణికిఁ వినిహతభీకర
ఫణికిఁ సౌందర్యమణికిఁ బద్మావక్షో
మణికిఁ గీర్వాణశిఖా
మణికిఁ యోగీంద్రరాజమానసమణికిఁ.

క॥ పాపాళిహరణునకు సీ
తాపతికిన్ నిహతనిఖిలదైత్యావళికిన్
భూపాలశిఖామణికిన్
శ్రీపరిపూర్ణునకు శాంతశీలాత్మునకున్.

క॥ లీలాగారాతిరుచిర
నీలసమాంగునకు నిఖిలనేతకు హరికిన్
కాళీనుతునకు హాటక
చేలునకున్ సుగుణమణికి శ్రీరామునకున్.

వ॥ సమర్పణంబుగా నాయొనర్పంబూనిన యుత్తరహరిశ్చంద్ర కావ్యంబునకుఁ గథావిధానం బెట్టిదనిన.

సాకేతపురవర్ణనము

గీ॥ అఖిలసంపదలకు గేహమై రహించు
నవనిదేవికి నాభరణాయమాన
మైవిరాజిల్లుఁగోసలమనెడు దేశ
మీభరతఖండమున వాసికెక్కి మిగుల.

గీ॥ అందుసంపాదితసుకృతబృంద యగుచు
వఱలుసరయూనదీపరిసరమునందు
నఖిలసిద్ధజనారాధ్యమై యయోధ్య
యనెడు పురవర మొక్కండు దనరుచుండె.

సీ॥ గగనభాగంబున గర్జించుమేఘపం
క్తులఁగదల్చుకడానిగోపురములు
లలితంపుభానుమండలముతో సఖ్యంబుఁ
గోరుపచ్చలగాలిగోపురములు

దిశలఁ గాంతుల నింపి తేజరిల్లుమనోజ్ఞ
మణిగణప్రతిబద్ధమంటపంబు
లుడుమండలంబుతోఁ గడుఁ జెల్మిఁ గాంచునా
తనచంద్రకాంతబద్ధవరణములు

గీ॥ దివ్యమాణిక్యముల గెల్చుదీపికలును
సదమలసుధాంశుమండలసఖ్యమొందు
రత్నసందితచామీకరధ్వజములు
గలిగి సాకేతపురవరం బలరుచుండె.

మ॥ అలసాకేతపురాధినాయకసముద్యద్రంగయాత్రాసము
త్కలికారింఖమదగ్రవిగ్రహానటత్కంఖాణరేఖాఖురా
వళిఘాతోద్ధతభూపరాగము మహావారాశినింజొచ్చి ని
స్తులతన్నిలిమరున్ నిరంతరము హేతుత్వంబునన్ రాజిలెన్.

మ॥ రమణీయాతిసుగంధగంధిలతదారామంబులందు న్విహా
రములం జేయుచుఁ గుంజమందిరములన్ రాగంబులం బాడు
చున్, సుమనోభామినులెల్ల రాపురసతీస్తోమంబులం గూడి
ప్రీతిమతిందత్సఖులోయనందగిరటన్ దివ్యాంశుజాలంబులన్.

చ॥ కులుకుమిటారిచన్గవలుఁ గ్రొమ్ముడులుం బిగికొనులుంబిరుం
దులు గదలం బులుంగులనుదోలునెపంబున గొంతులెత్తి గా
జులు గలుగల్లన న్వలపుఁ జూపులతోఁ దమకంబుఁ గొల్పఁ
గాఁ, గలుగుదు రచ్చటం బొలముఁ గాపరికాపుతుటాది
కత్తియల్.

ఉ॥ చత్వరకాంతిసంపదల సన్నుతికెక్కి షయోదనీలకం
ఠత్వమునన్ సుధామయకనద్విమలాంగమునన్ మహావిలా
సత్వయుతాచలాధిపతిసౌధములప్పురిలోన నిందుమౌ
ళిత్వము నెట్లుచెందవు కులీనమణీంద్రనిబద్ధభూములై.

క॥ భవనాట్టకుట్టిమమహీ
స్రవదిందుమణిప్రవృద్ధజలసురనది యీ
భువిఁ బ్రతిచంద్రోదయమునఁ
దివురుచు సాధ్వీవ్రతౌచితి న్విడువ దటన్.

చ॥ కినిసిసముద్రుఁడానగరఖేయముతోఁ గడుఁ బోరి నీరసాం
బునివహుఁడై నిరంతరముఁ బూనిముఖంబున దీనభావమున్
ఘనతరనీలచిహ్నమును గాంచె నిజం బదిగాక యెట్టులం
దనరు వినీలలాంఛనవిధానము వారిధికిన్ జగంబునన్.

చ॥ కులుకుమిటారులొక్కమొగిఁగుల్కులతోఁదగుజేట్లుజేట్లుగాఁ
జలకము లాడువేళలఁ బసుదగుకమ్మనితావిపొల్లఁ గే
వలముగ నెఱ్ఱివాఱునడబావులుమానినులంబలెన్ విని
ర్మలవిధు లందవేనిసుల రమ్యవిలాసముల న్మెలంగినన్.

చ॥ కలకలమీనునంగడులఁగమ్మనితావుల నుప్పతిల్లుపు
వ్వుల నటియించుతేంట్లఁగని పొల్పగుకస్తురిఁ బోల్చునట్టిపాం
థులు కలనై జముం దలఁపఁదూకొనఁజాలరురుఘుమ్మటంచు వీ
నులకమృతంబయట్లరొదనూల్కొనఁజేసినఁగాని యచ్చటన్.

ఉ॥ చారుతరేంద్రనీలమయసౌధతలాగ్రములందుఁ జేరి శృం
గారరసంబు మీఱి నిజకాంతులతో రతులందువేళ నీ

హారమయూఖుఁ గాంచి దివినంబరవాహినిలో విచిత్రలీ
లారుచులం జెలంగుకమలంబని యెంచిరి ముగ్ధలచ్చటన్.

మ॥ వెలయన్ సుందరసౌధవీథుల నిశన్ వేడ్కం గడుం గామలీ
లలకుం జొక్కి విలాసినీమణులు హేలన్ నిద్రలం జెంద వా
రల వైతాళికులట్లు మేలుకొలుపున్ రమ్యామలస్వర్గశై
వలినీహేమపయోజపాళిచరదివ్యక్వాణకాదంబముల్.

ఉ॥ ఆనగరాంగనామణుల కాబుధరామలకున్ విభేదమీ
మానవలోకమందుఁ గలమానవు లేర్పఱుపంగ లేరటం
చానలినోద్భవుండు మనుజాంబుజలోచనలన్ నిమేషసం
ధానముఁ దేటతెల్లముగఁ దాఁ బ్రకటించె నుపాయశాలియై.

చ॥ అమలసుధాంశుకాంతమయహర్మ్యతలంబులఁదత్పురాంగనా
సముదయమెల్ల గానముల సల్పుచునుండనటన్ బుధాంగనా
సముదయ మేగుదెంచి విలసత్సురలోకమహావిలాసముల్
ప్రమదమెలర్పఁ జూపుదురు వారికి నెచ్చెలులట్ల నేమెడన్.

క॥ ఆనగరము రవివంశాం
భోనిధిచంద్రుండు నిఖిలభూపాలశిరో
మానితుఁడు హరిశ్చంద్ర
క్ష్మానాథుఁడు సంతతంబుఁ గాచుచునుండెన్.

సీ॥ కలిజితాఖర్వవిక్రమగర్వదుర్వార
నిఖిలశాత్రవకుంభినీధవుండు

సమరాంగణాభీల శౌర్యాంచితేంద్రాది
బుధమాననీయసంపూర్ణబలుఁడు
నిఖిలక్షితీశ్వరానీకకోటీరమా
ణితరత్నకాంతిదీపితపదుండు
శ్లాఘనీయజయభేరీఘోరభాంకార
నిక్వాణపూర్ణదిఙ్నిచయకుండు

గీ॥ నమలసత్కీర్తిభరితరోదోంతరుండు
జండభుజదండతాండవమండలాగ్ర
ఖండితసమస్తశాత్రవమండలుండు
నగుచు నలరె హరిశ్చంద్రుఁ డనవరతము.

సీ॥ తనజయానిల మమిత్రవిలసత్కోటీర
విమలరత్నప్రదీపముల నణఁపఁ
దనమహోగ్ర శిలీముఖనివహంబు విరోధి
మస్తకాంబుజరక్తమద్యమానఁ
దనశౌర్యరవి వైరిధాత్రీశ్వరాంగనా
గణకేశపాశాంధకారమణఁపఁ
దనవాహినీవ్రజ మనుపమానప్రతా
పవిరోధిధాత్రీధ్ర నివహమణఁపఁ

గీ॥ దనమహాకోపవీతిహోత్రంబు వైరి
భూమినాయకమణిసౌధముల దహింప
సకలభూమీశుఁ డగుహరిశ్చంద్రభూపుఁ
డఖిలగీర్వాణసన్నుతుండై చెలంగె.

సీ॥ కరుణారసంబున సరసిజాక్షునిఁబోలు
నఖిలవిద్యాశ్రేణి నజునిఁబోలు
నిఖిలవైభవముల నిర్జరేశ్వరుఁబోలు
విక్రమంబునఁ గ్రౌంచభేదిఁ బోలు
గాంభీర్యమున విశాలాంభోనిధిం బోలు
సౌందర్యమునఁ బుష్పశరునిఁబోలు
ధనమహానిధులందుధననాయకునిఁ బోలుఁ
బ్రారంభముల భగీరథునిఁ బోలు

గీ॥ శాంతిధర్మంబునను మహీసతినిఁ బోలు
సద్యశంబునఁ బూర్ణిమాచంద్రుఁ బోలుఁ
బరమపావనసాకేతపురవరంబు
జగతిఁబాలించుశ్రీహరిశ్చంద్రుఁ డెపుడు.

సీ॥ మత్తవారణకదంబములందె మదవృత్తి
మధుకరంబులయందెమలినగుణము
సౌదామినులయందెచపలస్వభావంబు
మానినీగతులందె మాంద్యగుణము
మిథునసంగతులందె మైత్రైనబంధంబు
లర్ధశీతాంశునియందె కొఱఁత
వల్మీకములయందె వరభుజంగభయంబు
కృష్ణపక్షములందె కొఱలుతమము

గీ॥ ఘోరహర్యక్షపోత్రిగాభారవార
ణాదిమృగములయందె క్రౌర్యంబుగలదు

కాని మఱి యెందుఁ జూచినఁ గానఁబడునె?
యలహరిశ్చంద్రుఁ డేలురాజ్యంబునందు.

సీ॥ గహనంబులందె కాక సుమనోభావంబు
వెలయునప్పీటఁబౌరులకుఁ గలదు
గంధంబునందె కాక మహితామోదంబు
పుడమిలోపల జనంబులకుఁ గలదు
గగనంబునందెకాక ఘనలక్ష్మము సర్వ
పురజనప్రనిచయంబులకుఁ గలదు
లలితగాంగేయచేలమునందెకాక సు
గుణచయంబు జనులకుం జెలంగు

గీ॥ మహితధానుష్కకరసరోరుహములందె
కాక ధర్మము జనులకుం గలదు కాని
సత్యపాత్ముఁడు శ్రీహరిశ్చంద్రుఁ డెపుడు
రాజ్య మొనరింప నొక్కకొఱంత గలదె?

సీ॥ ఇటుల నాధాత్రీతలేశుండు దుర్మదాం
ధు లగుశాత్రవమహీశుల రణాంగ
ణమున గెల్చుటఁజేసియమరినజయలక్ష్మి
యోయనం జెలువారునువిదఁ జంద్ర
మతిఁ బెండ్లియాడి యాసతియందులోహితుం
డనుకుమారు మహాగుణాఢ్యుఁ బడసి
వివిధాధ్వరంబుల విధివిధానంబున
నతివైభవంబొప్ప నాచరించి

గీ॥ నిత్యసత్యవ్రతుండై వనీపకప్ర
తతిధనీకరణప్రౌఢి హితము మెఱయ
ధరణి ధిక్కృతగీర్వాణసురభి యగుచుఁ
జెలిమితోడుత రాజ్యంబుఁ జేయుచుండె.

వ॥ అట్టిసమయంబునఁ ద్రిదివంబున శచీమనోహరుండు దిక్పాలాదినిఖిలబృందారకసందోహంబు సేవింప నతివైభవంబునఁ బ్రాభవంబు మెఱయఁ గొల్వుదీర్చియుండి తత్సభాసందర్శనకౌతూహలంబున నటకరుదెంచిన వసిష్ఠవిశ్వామిత్రాత్రేయాగస్త్యపులస్త్యాది మానిపుంగవుల గారవించి యుచితాసనంబుల నియమించి వారికిట్లనియె.

సీ॥ మునులార ! ముల్లోకములఁ జరింతురు మీరు
తమ రెఱుంగనిరహస్యములు లేవు
కావున మూఁడులోకముల నెందే నెప్పు
డేని బొంకనియట్టిపేనిఁ గాంచి
యుందు రేని మదిలోసందియంబును వీడి
నాకెఱింగింపుఁడు నా మునీంద్రు
లొండొరుం గాంచి యాయుర్వీతలాధీశు
నతినిశ్చయాత్ములై యరయఁ దొడఁగి

గీ॥ రట్టిసమయంబున మునీంద్రుఁడగునరుంధ
తీశ్వరుఁడు లేచి దేవలోకేశ్వరునకు
నభిముఖుండై నిలిచి నిర్జరాధినాథ !
యని కరంబెత్తి యీచందమునవచించె.

గీ॥ నీవు ప్రశ్నించినట్టిభూనేత వర్త
మానమానవలోకేశుఁ డైనయట్టి
శ్రీహరిశ్చంద్రుఁ డనుధరిత్రీతలేంద్రుఁ
డొక్కరుండుండె నియ్యది నిక్కువంబు.

చ॥ అనివచియింప నందుకు వియచ్చరమానివరేణ్యు లందరే
మనుటకుఁదోఁచకయ్యెడలనట్టె యెగాదిగఁ జూచుచుండఁగా
మనమునదానికొప్పుకొనుమాటలుమానిమహాగ్రహంబుమూ
ర్తిని ధరియించినట్లు మునిధీరుఁడుగాధి తనూజుఁ డంతటన్.

ఉ॥ అక్షుల విస్ఫులింగనిచయంబులు రాలఁగ లేచి యాసహా
స్రాక్షునివైపునం దనదుహస్తము సాచి మహారయంబునన్
దీక్ష వహించి ఘోరఘననిక్వణము ల్వని సైపలేనిహా
ర్యక్షమువూడ్కి మానివరులందఱఁ జూచి వచించె నీగతిన్.

సీ॥ మునులార ! యాశచీంద్రునిమ్రోల నీమంనుఁ
డనుపమానతపోధనాఢ్యులైన
వామదేవాత్రిదేవలపులస్త్యాదిమా
నులకెల్లఁ దలవంపుగలుగఁ బరమ
బహుతపశ్శక్తిచే బ్రహ్మిభవించి వా
రిజసంభవుఁ దిరస్కరించి యుండు
ననుఁ జూచియేని డెందమున శంకింపక
తా నొక్కమొనగాఁడుగా నటించి

గీ॥ యాలకింపఁగరానివాక్యముల బింక
ముగ వచించుచు నున్నాఁడు జగతి వినిన

వారు నవ్వుదురనుశంకవలదె? యిట్టి
వింతయున్నదె? మీరలు వింటిరి గద.

ఉ॥ కల్లల పుట్టినిండ్లయి జగంబున వర్తిలుచుండుమేదినీ
వల్లభు లేడ? సూనృతపువాదము లేడ? త్రిశంకుపట్టి తాఁ
గల్లలనాఁడడంట హితకాముఁ డితండు నెఱుగునంట యీ
చెల్లనిమాట లిప్పగిదిఁ జెప్పఁగఁ జెల్లునె? యింతయేటికిన్.

గీ॥ పోసఁగ నీజోగి యమ్మహాభోగికినిఁ బు
రోహితుండు కావుటచేఁ బురోహితాభి
లాషియై యివ్విధమునఁ బల్కెఁగ సాహ
సించుచున్నాడు మది విచారించ కిపుడు.

వ॥ కావున నీరహస్యం బెఱింగినమాదృశులే తాదృశవాక్యంబు
లాలకించి సహింతురేయని యరుంధతీజాని కభిముఖుండై
గీర్వాణభూవల్లభుండు సత్యసారమారయం దలంచినవాఁడు.
అట్టి మహేంద్రునిమ్రోల నీవాక్ప్రౌఢిమం జూపందలంచి
తివె? నీగర్వంబు సర్వం బణఁగఁద్రొక్కక కౌశికుం డూరక
విడుచునే? రాజ్యభోగంబు లనుభవించు భూవల్లభులేడ?
సత్యవాక్యంబులేడ? ఎట్టివారికైనం బాటింపనలవికాని
సూనృతవ్రతంబు లోకోత్తరశాకపాకాదిపదార్థంబు లారగించుచు మదాంధులగు ధాత్రీనాయకు లాదరింతురా?
యేల యీవలవనిపలవరములని యాక్షేపించుగాధేయుం
జూచి పాదతాడనంబున లేచునురగంబు తెఱంగునఁ గోపా
టోపంబుద్దీపింపవసిష్ఠుండు వానికిట్లనియె.

సీ॥ ఓరాచేతపసి! యీనీరాచేచిన్నెలు
వెల్లడింతువు కాని చెల్లవిచట
నీకంటె గొప్పవారేకదా వీరలు
వారికి లేనికోపంబు నీకుఁ
గలుగఁ గారణమేల? కలకాల మిట్టిదా
ష్ట్యంబె సూచింపనేమంబు గలదె?
ముప్పతటేనినైన మొప్పెతనంబు ద
ప్పించుటొప్పగు నిద్దిమంచితనమె?

గీ కాన నిఁక నిట్టిమాటలుమాని మెలఁగఁ
దలఁకొనుము తెల్విగలవారు మెలగుచోట
నొక్కసంపన్నుఁ బేరొక్కన నొప్పదంటి
వెప్పుడున్న దినుడువుట తప్పుగాదు.

సీ॥ అరయ దివాంధంబులగుఘూకములతోడ
క్షీరనీరంబుల వేఱుపఱచు
హంసంబుఁ బురుడించునట్లు మోహాంధులౌ
క్షత్రబంధులతోడ సత్యనియతుఁ
డగుహరిశ్చంద్రభూపాగ్రగణ్యునిఁ బోల్చు
టేటిమార్గం బదేపాటిఘనము
సరసీజగంధంబు చంచరీకముఁ బోలెఁ
గప్ప కెఱుగరానికరణి వాని

గీ॥ సత్యనిత్యత సారజ్ఞజాలమునకుఁ
గాక యితరుల కెఱుకయే? గాధిపుత్ర!

లేనిపోయినపోరాటమూని యిట్లు
పలుక నీవంటివారికిఁ బాడియగునె ?

చ॥ ఇనుఁడపరాద్రిమీఁదనుదయించినమేరువుధాత్రిఁ గ్రుంగినన్
జనవినుతుండు పావకుఁడు శైత్యముఁబొందినదీక్షఁబూనియా
జనపతిజిహ్వ యేయెడ నసత్యముఁబల్కునె ? సత్య మిద్ది దీ
నిని నిఁకఁ గాదటంచనువినీతుఁ డెవండనిపల్కె నయ్యెడన్.

వ॥ అందులకు విశ్వామిత్రుం డాజ్యాహుతులం బ్రజ్వరిల్లుధనంజ
యునిచందంబునఁ బ్రచండకోపోద్దీపితుండై మండిపడుచు
నీవచనంబులతెఱంగు నేనువిచారించిచూచెదనన నందులకుం
దాపసగరిష్ఠుండగు వసిష్ఠుం డిట్లనియె.

గీ॥ ఆహరిశ్చంద్రభూమీశుఁ డఖిలసంప
దాళితో నాలుబిడ్డల నందఱనుఁ బ
రిత్యజించునుఁగాని తాసత్యమునుఁ బ
రిత్యజింపంగ నేరడు నిత్యమనుచు.

సీ॥ అటుచేసెనేని నేనాక్షణంబునఁ బరి
త్యక్తాత్మధర్ముండనై సురాప్ర
పూరితంబగు మానవునికపాలంబుఁ జేఁ
బూని యామ్యదిశకుంబోవువాఁడ
నని ప్రతిజ్ఞయొనర్ప విని కౌశికుండు నే
నవ్వాని బొంకింప నైతినేని
హిమవన్నగంబున నెంతయు నిష్ఠతో
సల్పినతపములో సగఫలంబు

గీ॥ నానృపతికిచ్చి యొచ్చెంబులేనికలిమి
నేడుదీవులతోడి మహీతలంబు
నంతయు నవక్రలీల నేలింతు నిఖిల
పార్థివోత్తమనిచయంబు బళియనంగ.

గీ॥ అంతమీఁదట నాధరాకాంతు సుగుణు
నమరపదునాల్గుమన్వంతరములు మహిత
నాకనాయకు నర్ధాసనమున నుంతు
నని మహాశపథ మొనర్చె మునులు బెగడ.

వ॥ అంతం బెక్కులు దుశ్శకునంబులు గానరా సురేశ్వరుండు నానిమిత్తంబున హరిశ్చంద్రసార్వభౌమున కెట్టియిడుమపాటు రానుండెనోగదా యని చింతిల్లుచుఁ గొల్వుసాలించె. తక్కుంగల విబుధనికురంబంబు లీనెపంబున నాసర్వంసహాధినాయకునిసత్యవ్రతంబు గననయ్యెఁ గదాయని తలంచుచు నిజాలయంబుల కరిగిరి. వామదేవాదిమహామునిపుంగవులెల్లరుఁ గ్రక్కునం దమయిక్కలకుం జనిరి. వసిష్ఠుండు విశ్వామిత్రునిశపథంబుమెచ్చుకొనుచుఁ గ్రమంబుగ భూతలంబునకు డిగ్గె. విశ్వామిత్రుండు హరిశ్చంద్రు బొంకించు నుపాయంబు నాలోచించుచు నిజాశ్రమంబుఁ బ్రవేశించె.

ఉ॥ ఆసమయంబునం బుడమినానరపాలకుఁ డొక్కయాగముం
జేసి సమస్తదానములు సేయుచు నుండుటఁ దా నెఱింగి నా
కీసమయంబె యుక్తమని యొంతయు వేడ్క నయోధ్యకేగి ల
క్ష్మీసహితుం ద్రిశంకుసుతుఁ గీర్తియుతుంగని వానిచేనటన్.

సీ॥ ఉచితసత్కారంబు లుల్లాస మెసఁగఁ గై
కొని వానితో నిట్టులనియె నృపతి !
కల్పవృక్షంబు నొక్కరసాలఫలముఁ గో
రగఁబోవుమూఢునిపగిది నేను
క్షితిపతీశ్వరులలోనతివదాన్యుని నిన్ను
నడుగవచ్చితి నొక్కయల్పఫలము
నది యెద్దియనినఁ జెప్పెద నాలకింపుము
తడవులం బట్టి యీపుడమి నొక్క

గీ॥ జన్న మొనరింపఁ దలపెట్టుకొన్నవాఁడ
దాన నీశుండు ప్రీతుఁడౌ దానికిపుడుఁ
నొక్కయున్నతగజముపై నెక్కినట్టి
మానవుఁడు నిక్క నిలిచి నెమ్మానికంబు.

గీ॥ మింటి కెగమీఁట నెంత యెత్తంటిపోవు
నంతధనరాశి గావలె నయ్యది భవ
దన్యులందు నలభ్యంబయగుట నిన్ను
నాశ్రయింపంగ వచ్చితి నవనినాథ !

గీ॥ చెలఁగి విహితాధ్వరవిధానుఁజేతువో య
సంవిధానునిఁ జేతువో క్ష్మాతలేంద్ర !
యని కరంబును సాచి నిల్చినమునీంద్రుఁ
గాంచి యిట్లనె నాభూమికాంతుఁ డపుడు.

సీ॥ గాధేయ ! యుష్మదాగమనంబునం జేసి
నాదుయాగంబు ధన్యత వహించె

నేఁ గృతార్థుఁడనైతినాగృహంబు పవిత్ర
మాయె నీసమయంబునందు భక్తి
తో భవాదృశమునిస్తోమంబులకు నీయఁ
గాంచుటెంతయు మేలుగాదె? యింక
బహుకటాక్షమునఁ గావలసినవిత్తంబుఁ
గొనఁ జిత్తగింపుఁడంచని ధనాల

గీ॥ యముఁ దనయధీనముం జేయనామునీంద్రుఁ
డౌర దాతృత్వమన్న నియ్యదియకాని
వేఱుగానున్నె? నీవంటి విశ్వనాథుఁ
డన్యుఁడొక్కఁడు గలఁడె? వదాన్యచంద్ర!

సీ॥ అనుచు నగ్గించి దిగ్గునలేచి యింక నా
యజ్ఞంబునకుఁ గొంతవ్యవధి గలదు
అవసరంబగుడు నేనరుదెంచి తోడ నా
యర్థంబుఁ గొనిపోదునంతవరకు
నీధనాలయమునందే యుండనిమ్ము నీ
కాయురారోగ్యంబులయ్యెడు నిఁక
నేఁ బోయివచ్చెదనీవుండుమని చెప్పి
మునివల్లభుఁడు గాధిపుత్రుఁ డరిగె

గీ॥ నంత నాహరిశ్చంద్రభూకాంతుఁ డితఁడుఁ
గోపనుఁడు దానుగోరినగొప్పవిత్త
మిపుడ గైకొనకుండనేఋణము నాదు
పైన నిడిపోయెనని తెల్వితోనె యుండె.

గీ॥ అట్లు చని కౌశికుండు కోపాగ్ని మెఱయ
క్షత్రకులవీరు శ్రీహరిశ్చంద్రనృపతి
నిపుడు బొంకించుసదుపాయమేమి యనుచుఁ
బ్రీతి విడనాడి మది విచారించి పిదప.

గీ॥ కొంతవడికిని డెందంబుకుదురువడగ
హరిణశార్దూలశరభహర్యక్షపోత్రి
ఖడ్గగజముఖదుష్టమృగములఁ జేసి
యతనిదేశంబుమీదికినంపె నపుడు.

ఉ॥ అంతటనామృగంబులుభయంబొనఁగూర్చుచునుక్కుమీఱ ర
వ్వంతయు భీతిలేక యెటనైననుఁజూచినఁ దామెయఁబాచు వి
భ్రాంతిఘటించుచున్ జనుల బాధలఁ బెట్టుచుఁ బైరులెల్లని
శ్చింతల నేలమట్టముగఁజేయుచు నున్నవి భూరిదీక్షతో.

శా॥ దానం గాసిలి పౌరులెల్లరెద నుత్కంపంబు పెల్లుబ్బ నా
భూనాథోత్తముఁ జేరి వందనశతంబుల్గూర్చి రాజేంద్ర! మే
మేనాఁడైన భవత్కృపారసముచే నిన్నాళ్ళదాఁకిట్టి బా
ధానీకంబు లెఱుంగకుంటి మిఁకమీదన్ దాళలే మిప్పురిన్.

ఉ॥ ఏపున మేరలేనియసహిష్ణుపరాక్రమ మొప్ప నిప్పుడే
పాపము లెక్కలేనిమృగపఙ్క్తులు మేదినిఁ బుట్టినట్లు సం
తాపముఁగూర్చుచున్ జనవితానములన్ గృహసస్యభూములన్
రూపఱఁజేయుచున్నవి విరోధులు దోపిడికాండ్రునుంబలెన్.

ఉ॥ కావున నీమృగార్తి తొలగంగనొనర్చి దయాత్మ మమ్ములం
బ్రోవుమటంచు వేడ నృపపుంగవుఁ డాతఁడు వారిఁ జేరి మీ

తావుల కింక మీరరిగితాలిమిఁ బూని వసింపు డెల్లి స
త్త్వావళిఁ జంపి మీ రాయిడుమలార్తు నటంచని పంపి వారలన్.

వ॥ మఱునాఁడరుణోదయంబున లేచి కాల్యకృత్యంబులు నెర వేర్చికొని వాటంబగు వేటతమకంబున సతీసుతామాత్యులు వెంటరాఁ గతిపయపరివారసమేతుండై మనోవేగాధికజవంబుగలహయంబులం బూన్చినయరదం బారోహించి యుత్తరాభిముఖుండై కదలి తనకుంగట్టెదుటం గాన్పించిన మృగంబులం బరిమార్చుచుం జనిచని యొక్కమహారణ్యం బుం బ్రవేశించె. అయ్యరణ్యం బల్లనల్లన నుల్లాసంబులు మీఱ నల్లిబిల్లిగనల్లుకొని చల్లదనంబున కిల్లగుసంపుల్లమల్లీమతల్లికాదిపరివేష్టితలతామంటపంబులును, దిట్టంబగునాకటం గొట్టువడి తట్టుకొనలేక చీమలకుం జెదలునకు నెలుఁగులు గులగులనినాదంబులతోఁ బుట్టలు వితతనిశాతనిజనఖరకులిశాంచలంబుల గోరాడ నచ్చోతలనుండి వెడలి చనుదెంచు పాపరాజుల నల్గడలన్వడిసిపట్టి చెఱకుదంటులంబోలెఁ బీల్చి, చప్పరించుచు నొండొంటికి పేరెంబులు వాఱిమవాళించి తప్పించుకొనుదుప్పులగిట్టలదువారంబులు గ్రమ్మి మసకవడి కానరానిగండోపలంబులును, పరిహసితనీలోపలంబులపటుత్వంబుల నొప్పారువిషాణపరిఘుంబులొండొంటిం దాకి పెఠిల్లుమనుకోలాహలంబుల గుహలఁ బ్రతిధ్వనింపంజేయుకాసరంబులును, నిశితనిజనఖరకులిశవిదారితవేదండపలలఖండంబుల మెసవి మత్తిల్లి మార్గమధ్యంబుల సంచరించు పంచాననసంచయంబులును, మల్లీవల్లీమతల్లీపరివేల్లితరసాలకిసలయవి

సరఖాదనమత్తకోకిలనికరకలకలకలంబులును, పరిహాసితనీల మణి లీలాశాలివిచిత్రవర్ణకంధరశిఖావల కులకలకేకారవంబు లును,తుంటవిల్కానిచిన్నెలందేలం గోరి చెలంగుపొటిపందు లంపుఁ దగులాటముగలిగి చిల్లరసలుగులం బిల్లలం జుల్ల రంబులఁ బోఁదోలి మలయుచుఁ బిరుందం దిరుగుచుంటి పిల్లల వెంబడించునృకంబులను సివంగులను మరలించు నడవిపందులమొత్తంబుల సవ్వడులచే నిండుకొన్ననికుంజ పుంజంబులును, గలిగిచూపఱకు మహాభయంకరంబయ్యె. అప్పుడాసార్వభౌముం డంపునం గలగండకవేదండవరాహ శార్దూలకంఠీరవాది ఘాతుకమృగతండంబుల నెగిచియెగిచి వేటాడసమకట్టె నంత.

చ॥ అనితరసాధ్యవిక్రమమహాధృతులం జెలరేగి పోతరిం
చిన మదకుంభికుంభములఁజీలిచి నెత్తురుఁద్రావి యీరువుం
దినివిహరించుకేసరితతిక్సదుపాయముఁజూచియొకతూ
పునఁ బరిమార్చె నానృపతిపుంగవుఁడయ్యెడవీరమూర్తియై.

ఉ॥ బోరున నింగిముట్టురవము ల్పచరించుచు సంతతంబుఁ గే
దారములం జరించుజనతండము రూపఱఁజేయునట్టిభూ
దారవితానముం గెడపి తక్కినవన్యమృగాళికిక్ మహో
దారభయంబుఁగూర్చె వసుధాస్థలినాత్మయశంబు నిండగక్.

సీ॥ కడువేగమున లేచి గగనంబునం బాఱు
హరిణంబు నొకదానినల్లికూల్చె

నీటుగా దవడలఁ దాటించునొకపోత్రి
 నొక్కబాణముతోడ నుక్కణంచె
లతికాలయములోఁ జెలంగుశార్దూలంబుఁ
 బాణాహతిని నేలపాలొనర్చెఁ
బాదపంబెక్కి శబ్దము మానియొదుఁగు నె
 ల్గు నొకదానినిఁ గత్తిఁగూలనేసె

గీ॥ భూమిగర్భంబునను దాగిపోతరించి
నేత్రయుగ్మంబు మెఱయఁ గాన్పించునొక్క
సింహరాజంబుఁ బరిమార్చె క్షితివిభుండు
సైనికులు తన్ను శ్లాఘింప సంతసమున.

వ॥ ఇవ్విధంబున నాచ్ఛోదనకేళి యొనర్చిపురంబునకు మరలి వచ్చుచు దైవవశంబున నరుంధతీమనోహరునాశ్రమంబుఁ బ్రాపించి తదుపదిష్టహితోపదేశంబు డెందంబున స్థిరంబుగ నిల్పి కదలిపోవుచుండ విశ్వామిత్రునిచే సృజింపఁబడిన యొక్కహేమహరిణంబుం జూచిదానిసౌందర్యంబున కచ్చెరువడి చంపక యలయించి పట్టుకొని నగరంబునకుం గొని పోవుతలంపునం దఱుమ నయ్యది పఱచి హరిశ్చంద్రునిఁ గడుదవ్వుం జేర్చి విశ్వామిత్రునాశ్రమంబు చెంత మటుమాయంబయ్యె.

ఉ॥ పిమ్మట నానృపాలునకు భీతియు నానయు దీక్షయాత్మలోఁ
గ్రమ్మఁగ దానిజాడల నెగాదిగ నారయుచుం దవంతదూ

రమ్మున నుండి పావనతరంబగునాశ్రమ మొందు గానరా
నమ్మనుజేశ్వరుం డచట నాశ్రమ వాయగ విశ్రమింపఁగన్.

ఆ॥ వె॥ తలఁచి దానిచెంతదారాత్మజులతో ర
ధంబు డిగ్గి తనదుదండనాథు
తోడ దానిసొబగునాడి శ్లాఘించుచుఁ
బ్రముదమునఁ దదంతరమునఁ జొచ్చి.

సీ॥ వనజాప్తుఁడనుమృగయునిదాడికోడి వే
గమునఁబాఱెడుపధికమృగతతుల
దగఁబాపి మనుచులతాకుడుంగంబులు
వ్యోమంబునంటి యొండొంటిఁ బెనఁగి
ప్రాకుచు నాకుజొంపములసొంపున నెండ
పొడలఁ జూపనివృక్షముల నెసంగు
తీరంబులును నట్టితీరంబులను ముంచు
నలలపై నుండి యుయ్యాలలూగు

గీ॥ రాజహంసంబులును నట్టిరాజహంస
ములు దినగ లాగుబిససంతతులఁ గరాళ
ఫణిఫనస్ఫటలవిధానఁ బరగువికచ
కమలములు నట్టి యాకమలములనుండి.

గీ॥ తొఱగు తేనెలఁ ద్రావి మత్తుగొను తేంట్ల
కలకలంబుల కనుకారములగుకీర
శారికాముఖశకునజాలారవములు
గలిగి తగునొక్క పంకజాకరముఁగాంచి.

గీ॥ మేనివడ దీఱఁగా నంబుస్నానపాన
ములఁ సలిపి దానిగట్టుననలరుపొదల
నడుమఁ గనుపట్టుచాంద్రకాంతమణివేదిఁ
గలికియూరువులుపధానకములుగాఁగ.

వ॥ శయనించి కొండొకతడవు నిద్రించి తాఁ బేరోలగంబున సిం
హాసనాసీనుండై యుండుతఱి నొక్కమునిపుంగవుండేతెంచి
దానినుండి దిగువం బడంద్రోచి తనవామపాదంబున మస్త
కంబున రత్నకాంతుల ధగద్ధగాయమానంబగుకోటీరంబు నె
గిరి పడఁదన్నిన ట్లొక్కదుస్స్వప్నంబుఁ గాంచి యదిరిపడి
లేచికలవరింపం దొడంగె నంతఁ జంద్రమతి బెదరి తుదకు
హృదయంబు పదిలపఱచుకొని తగువచనంబుల నాతనికలవ
రంబుడిపి వానివలన దానికిం గారణంబారసి యింక నిందుం
డరాదు తడయికపురంబునకేగుదము లెండనిపల్కుచున్నంత
లో విశ్వామిత్రుం డదియదనుగా నెంచి కోపోద్దీపితమాన
సుండై యించుక ధ్యానించి పిమ్మట.

చ॥ నలినములన్ హసించునయనంబులు జక్కదనంబు గల్గి య
క్కలువలఁజేనిఁబోలెడిమొగంబులు నద్దములం గదల్చుచె
క్కులువిరిబంతులం దెగడుగుబ్బలుసింహముఁబోలుకౌనులుం
గలిగి రతిన్ హసింపఁగలకన్యల నిర్వురఁ జేసి పంపినన్.

శా॥ ఆచండాలకులాంగనామణులు నొయ్యారంబులొప్పారథా
త్రీచక్రాధిపు నానృపుం గదిసి ప్రీతిన్ వానికిన్ గానవి

ద్యాచాతుర్యము నాట్యకౌశలవిచిత్రత్వంబులం జూపి ధ
ర్మాచారంబులుద్రోసిపుచ్చకవివాహంబాడుమాయిర్వురన్.

చ॥ అనివచియించుచున్ సరసమాడుచుఁజెంతకు రానతండు న
వ్వనజదళాయతాక్షు లనువాక్యములన్విని సైపలేక వెం
టనె కడుసాహసంబున నొడ ల్నలియంగ నడంచి వెళ్లగొ
ట్టె నది యెఱింగి పాదహతిడీకొనుకాలభుజంగమో యనన్.

గీ॥ బుసలఁ గొట్టుచువచ్చి యామునివరేణ్యు
డాన్నృపుండు స్వప్నంబు గన్నంతవట్టు
ననుభవంబునకుం దెచ్చె నంతనాజ
నవిభునర్యుండు నాత్మగౌరవము వీడి.

సీ॥ పైకొన్న నెంజలిం బద్ధాంజలియు నౌచు
నామునీశ్వరునిపాదాంబుజముల
వ్రాలి లేవకయున్న బహుకృపాత్ముఁడువోలె
రాజేంద్ర ! నీవింకఁ బ్రమకఁ దలఁతు
వేని నాకన్నె లనీరీతిఁ గొట్టినం
దులకుఁ బ్రాచితముగా నలరువారిఁ
జేపట్టుమనఁగ నాక్షితినాయకుఁడు హారి
హారి యెంతమాట నేనాలకించి

గీ॥ తినని చెవులు మూసికొని గాధేయుఁ జూచి
యతిశయనమస్కృతుల భక్తి నాచరించి
యిట్టిగొట్టుమాటల జాలిఁబెట్టుదాని
కన్న నను మట్టువెట్టుటేమన్న మేలు.

వ॥ వలయునన్న నాసామ్రాజ్యంబు సర్వంబుం బరిత్యజింతుం గాని కులశీలంబులు విడువంజాలనని యార్తిమెయిం బల్కు దానం బిక్కుపట్టి యాటక్కరిజడదారి వానితో నిట్లనియె.

సీ॥ జననాథ ! నీవుభాస్కరవంశసంభవుం
డవు సత్యవర్తనుండవు మృదూక్తి
జితశారికలగునాచిన్నిబిడ్డలం బెండ్లి
యాడక రాజ్యంబువీడుదునని
పల్కియుంటివి; దానిభంగంబుసేయక
యిపుడ నీరాజ్యంబునిమ్ము నాకు
ననుచు నిర్బంధింప నట్లె రాజ్యమొసంగ
మంత్రియు జాయాకుమారులపుడు

గీ॥ వెంటరాం బురమున కేగి వివిధపౌర
జానపదులకు నీసమాచారమెల్ల
దెలియం జెప్పంగ నోధరిత్రీతలేంద్ర !
మముల నిటువీడిపోవ ధర్మంబె ? నీకు.

ఆ॥ వె॥ అనుచు సంగలార్వనందఱం దగుమాట
ల నోడంబఱచి మరలితనసతీసు
తులును దాను గహనములకంతవెడల నా
తాపసుండు వానిదరికిం జేరి.

వ॥ నరేంద్రా ! పూర్వదత్తంబగుమావిత్తంబు చెల్లింపక యట్లె పోంజూచెదవు. ఇయ్యదినిత్యసత్యవ్రతానుష్ఠానపరుల మార్గంబె ? యనివివిధంబులగు నిష్ఠురంబులాడి యాహరిశ్చం

ద్రుం డదియు నెందేని సంపాదించి యిత్తునన్న నిన్నెవ్వరు విశ్వసింతురని తన్నుంబోలెఁ గుటిలక్రియారతుండగు నక్షత్ర కుండను ప్రియశిష్యుం బంపి యందులకై భార్యాపుత్త్రుల నమ్మించియు వానిం జండాలకింకరునిఁగా నమ్ముడువెట్టియుఁ బన్నగదశనంబునఁ గుమారుం బంచత్వంబు నొందించియు లేనియపవాదలఁ జంద్రమతిం బొందించియు, నసత్యమా డింపనేరక హరిశ్చంద్రునిసత్యనిత్యత్వంబునకు మెచ్చి సాక్షాత్కరించినత్రిమూర్తులకుం దనపంతంబు తెఱంగు విన్న వించి లక్ష్మీనాథునిం బ్రార్థించి సుదర్శనచక్రం బానృపా లునిపనుపునడుప ననుగ్రహింపం జేసి యతికరుణారసపూరిత మానసుండై యాసార్వభౌమునకిట్లనియె.

సీ॥ ఖ్యాతలేశ్వరచంద్ర ! సత్యవ్రతంబున
కాలవాలంబన్నగుదువీవె
యలనీమునిత్యసత్యవ్రతంబును జూడఁ
గోరి యిట్లిక్కట్టుల్గూర్చియుంటిఁ
గాని వేఱొండిద్దికాదు నిన్నిట్లస
త్యంబు నాడింపలేనట్టులయిన
నేడుదీవులతోడియీభూమి నిఖిలంబుఁ
బ్రీతి నీచేత నేకాతపత్ర

గీ॥ మగువిధంబున నేలింతునని ప్రతిజ్ఞ
వట్టితిని నందులకుఁ దగుపరమమహిమ

యునిక నీయందు నెలకొల్పెదనని తనత
పఃఫలంబున నర్ధ మవ్వాని కొసఁగి.

సీ॥ భూమీశ ! యిఁక నీవు భూమిచక్రంబవ
క్రగతిఁ జక్రంబు కార్యము లొనర్ప
నేలుమంచని యాజ్ఞ నిడి తాను మున్న యో
ధ్యాధిపత్యము వీడి యరుగు దెంచి
నసుయజ్ఞుఁ గని దీవెనల నిచ్చి సాకేత
పురి హరిశ్చంద్రభూపునకు నిఖిల
రాజ్యయుక్తంబుగ రహి నిచ్చితిమి నీవు
చతురంగబలపరిచారకులను

గీ॥ నఖిలమణిభూషణధనధాన్యనిచయములఁ
దెలియ నిడి రొక్కమునకు లెక్క లను జెప్పి
రమ్మనుచుఁ గమ్మ వ్రాసి చేవ్రాలు చేసి
యాహరిశ్చంద్రు సమ్ముఖమందుఁ బెట్టి.

వ॥ నరేంద్రా ! దీనిం గొని సుయజ్ఞుని వలన సామ్రాజ్యంబుఁ గైకొమ్మని యాశీర్వచనపురస్సరంబుగా దీవించి పుత్తెంచిన నాహరిశ్చంద్రుండు శ్రీమన్నారాయణుని కరుణాకటాక్షంబున సజీవుండై యానందంబున నుండు లోహితాస్యుని, నూడిగంబువీడి యపరలక్ష్మియుం బోలె నుండు చంద్రమతినిఁ జేరందీసి కౌశికునకు సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి పుత్రకళత్రసహితుండై కాశికానగరంబుననుండి సాకేతంబునకు బయల్వెడలె నంత.

సీ॥ అపుడు నావృత్తాంతమఖిలంబుఁ జారుల
వలనఁ గాశీపురీశ్వరుఁ డెఱింగి
కొలువఁగాఁ జతురంగబలము లాసార్వభౌ
మునకు నడ్డమువచ్చి మనుజనాథ!
మీరు సామాన్యులట్టిరీతిఁ బాదచా
రులును శూన్యపరివారులును నగుచుఁ
జనుదెంచు టిది యుక్తమనఁ జెల్లునే? కాన
నీపూట నిలిచి నాయింటఁ దగిన

గీ॥ కొలఁది విందారగించి నాకులము పావ
నంబుగ నొనర్చి ధన్యాత్ముఁ నన్నుఁ జేసి
మొల్లి తెల్లవారినమీఁద నెల్లసైన్య
ములు గొలిచిరా బయలుదేరిపురికిఁజనుము.

చ॥ అనుచు నృపాలు వేడుకొననందుల కాతఁడుసమ్మతించి యా
దినమునఁ గాశినుండి తమిదీరగ నాతని నాదరించి పెం
పునమఱునాడు లేచిబలముల్ గొలువంగన యోధ్య కయ్యెడం
జేన సమకట్టె నెల్లరకు సంతసము గ్గలిగించుకోరికన్.

వ॥ అంతట నిందిరాసుందరీసమన్వితుండగు చక్రధరుండునుం బోలెఁ జంద్రమతీలోహితాస్యులతో నవరత్నఖచిత విమానారూఢుండై కాశీపురాధీశ్వరుండు. పురోభాగంబున మార్గదర్శకుండై నడువ బయలుదేరి యెడనెడ నుపదా జాతంబులం గొని యెదుర్కొనుభూనాథుల నాదరించి కొన్నివాసరంబులకుం గోసల రాజ్యంబుం బ్రాపించె నంత.

శా॥ ఆవార్త ల్విని సత్యకీర్తి మదిలో హర్షంబు వాటిల్ల రా
జీవాప్తాన్వయుఁ డీమెడఁ౯ మనల రక్షింపంగ సంప్రీతిఁ దా
నీవేళం జనుదెంచుచుండెనట మీరిట్లాలయముం జేయకెం
తో వేడ్కంగన నేగుఁడంచుఁ బురమంటుం దా సుయజ్ఞానతి౯.

సీ॥ పురమెల్ల శృంగారముల నింపుఁడీయెడ
ద్వారంబుల రసాలతోరణములఁ
గట్టింపుఁ డీక మండిగముల ముత్యాలమ్రు
గ్గులను పెట్టింపుఁడు లలితరాజ
మార్గంబులఁ గురంగమదసువాసితమైన
కలయంపి చల్లింపుఁ డలరుహీర
ములు గొల్వకూటంబునుందరఁ గట్టింపు
డెలమితో మానవులెల్ల దేవ

గీ॥ తామహోత్సవముల సల్పి తగినపండు
గల నిపుడుఁజేసికొనుఁడంచుఁగడు రయమున
నల్లపురమునఁ జాటభృత్యప్రవరులఁ
బంపెఁ దా మంత్రి యుల్లంబు పల్లవింప.

వ॥ పిమ్మట సుయజ్ఞుండును సత్యకీర్తిప్రముఖామాత్యప్రవరుల మున్నిడికొని పౌరులు రా హరిశ్చంద్రసార్వభౌము నెదు ర్కొని స్వదర్శనంబున నరదంబు డిగ్గి ప్రణతు లొనరించు నాచక్రవర్తిం గరంబు గౌరవించి యుచితోక్తుల దీవించి వానికిట్లనియె.

సీ॥ జననాథ ! గాధేయమునికల్పితోదగ్ర
మాయాంధకారంబు మహితశాంతి
కమలబంధుప్రకాశమునఁ బోకారిచి
మెప్పంది వచ్చునీగొప్పతనముఁ
గనులార నీయెడఁ గనఁగల్గితిమి లగ్గు
గని మేము మాటిమంచు నుతిసేయఁ
దలపడునమ్మౌనితిలకుని కాత్రిశం
కుతనూజుఁ డిట్లనెఁ హితగుణాఢ్య !
గీ॥ మీగురునియనుగ్రహమున మెప్పుఁగంటి
నాతఁడు ననుగ్రహింప నీ భూతలమునఁ
బడయరానిది కలదె ? యేపాటిదైన
ననవుడుసుయజ్ఞుఁ డౌనవునని వచించి.

మ॥ అలగాధేయుకృపారసంబు కడు శ్లాఘ్యంబీమహీశ దత్తపః
ఫల మీచందమునన్ నిరర్థకము గాఁ బాతంబునన్ మీకు బా
ధలు సేకూరిచి తాఁ గడించినదినింపల్ గాని వేఱున్నె ? మీ
రలు సత్యవ్రతులన్మహాయశముమీఱంగంటి రిందంబునన్.

వ॥ అనిభద్రగజంబు నొకదాని రావించి యమ్మహాభాగుని పురోభాగంబున నిలిపి దీని నధిరోహింపుఁడనుడు నాతండై రావతాధిరూఢుండగు గీర్వాణనాయకుంబోలె నాగజేంద్రంబు నెక్కి తనవెనువెంట మేరువుంబోనిపసిండియరదంబునఁ బుత్త్రకళత్రంబు లేతేర స్వనగరాభిముఖుండై బయల్వెడలి తోరణద్వారంబు నిర్గమించి రాజవీధి నరుదెంచు

సమయంబునఁ బౌరాంగనలు గగనవిమానంబులనుండి తిల
కించుసురాంగనలం బురుడించుచు నొండొరులం జీరాడు
కొనుచు నిట్లు తలంపం దొడంగిరి.

సీ॥ ఏనరేంద్రుఁడు పంతమూని గాసిలబెట్టు
గాధేయుమాయలఁ గలఁచి మీఱె
నేసార్వభౌమేంద్రుఁడీసూనృతవ్రతం
బు నెఱవేర్పుటఁబొంకె బొలఁతిసుతుల
నొక్కపాఱున కమ్మి క్రుక్కి పిమ్మటఁ బూని
తా నొక్కకడజాతివానిఁ గొలిచె
నేరసాధీశ్వరుం డీ రాజరాజేంద్ర
తనుజుల సౌందర్యమున జయించె
గీ॥ నెవఁడు శౌర్యాన షణ్ముఖభవుల గెలిచె
నట్టిపంకేరుహాప్తవంశాంబురాశి
చంద్రుఁడన నొప్పుశ్రీహరిశ్చంద్రుఁడిపుడు
వచ్చె నిదె కాంచుఁడనిపల్కఁజొచ్చిరెలమి.

సీ॥ అమ్మరో యిదియేమి యాప్రక్క పైడితే
రెక్కి వచ్చులతాంగి నెలమిఁ గనరె?
పతులె దైవములనుసతుల కిద్దియె న్యాయ
మని తెల్పుచుండెనో యనఁగ నిద్ది
గాధేయకల్పితఘనమహామాయాబ్ధి
దాటించుపొంకెఁ దథ్యముగ నంట
రానివేల్పునఁ జొచ్చె నీనాతి దాసియై
యూడిగం బొనరింపనొప్పుకొనియె

గీ॥ నిట్టికులపాలికలు జూడనెందుగలరు ?
రమణి పతిభక్తిఁ గీర్తిచంద్రమతి యగుచు
చంద్రమత్యాఖ్యఁబరగె ముజ్జగములందుఁ
దరమె యీరామఁ బొగడ నాధాతకైన.

సీ॥ ఈమె తా నోచిననోములపంటయుం
బోలె మున్నిడుకొన్నబుడుతవానిఁ
గంటిరే? యితఁడు మ్రుక్కడిపాము గఱువంగఁ
బ్రాణము ల్విడనాడిబ్రదికెనంట
గదె?యిట్టినిత్యసత్యదయాపరుల వైభ
వంబుఁ గాంచుమనభాగ్యంబదేమొ
యనుచు వారలు చెప్పుకొనుచుండి రటుమీఁద
వారాంగనలతాండవములు చెలఁగె

గీ॥ వందిమాగధులెల్లఁ గైవారమీయ
గడగి రయ్యెడ నటఁ బుణ్యకాంతలిడెడు
మంగళాక్షత లాదేవమాన్యులెల్లఁ
గురియుకల్పకసుమములసరణి రాలె.

సీ॥ పటహమర్దళశంఖపణవాదివాద్యస్వ
నములెల్ల రోదోంతరముల నిండఁ
బడతులు సేవింపఁబసిడిపల్లకి నెక్కి
నందంబుతోడఁ జంద్రమతి రాఁగఁ
బార్శ్వభాగంబుల భక్తితో సేవకుల్
రమణీయమణిచామరములు వేయ

వందిమాగధులు నానందించుచుం బురో
భాగంబునందుఁ గైవార మీయ

గీ॥ విప్రపుంగవులెల్ల దీవెనల నీయ
సతులుఁ దమిఁగప్పురంపుహారతుల నిడఁగ
మనుజనాయకుఁ డాస్థానమంటపంబు
సొచ్చి భద్రాసనంబెక్కె సురలు పొగడ.

వ॥ అంత హరిశ్చంద్రుండు తన్ను దర్శింపవచ్చిన పౌరజానపద బృందంబు నాదరించి తత్తద్గేహంబుల కనిపి సుయజ్ఞునాజ్ఞఁ గాశికానాథాదిహితులతో మృష్టాన్నంబుఁ గుడిచి పరిచారికాకృతోపచారంబుల నొందుచుఁ బిమ్మట శయనాగారంబుఁ జొచ్చి నిద్రించె తక్కంగలవారు సుయజ్ఞునిచేఁ జూపంబడినశయ్యాతలంబుల నధిష్ఠించిరి పిమ్మట.

సీ॥ వృక్షంబు లెక్కి కోనెలలుఁగూయఁ దొడంగెఁ
గొక్కొరకోయనికోళ్ళు గూసె
చిమ్మచీఁకటులెల్లఁ జెదరి మాయములయ్యెఁ
దొంగలతేనివెలుంగుదొలఁగిపోయె
నాకసంబున రిక్కమూక లూడంబాఱెఁ
దుమ్మెద ల్సరసీరుహమ్ములంటెఁ
జెక్కవల్మితిలేని మక్కువంబుల మీఱె
వేవెల్గు వెలుఁగుల విస్తరిల్లెఁ

గీ॥ గాపువాండ్రెల్లఁ బొలములకడకుఁ బోయి
తోలుకొని వచ్చుచుండిరాప్రోలిపసుల

లోకమంతయు నానందలోకమయ్యె
నలరుప్రత్యూషసమయంబునందు నవని.

వ॥ అంతవందిమాగధబృందాభినందనారావంబులు మంగళతూర్య ధ్వానంబు లుప్పతిల్ల హరిశ్చంద్రసార్వభౌముండు మేల్కాంచి కాల్యకృత్యంబులం దీర్చికొని హెగ్గడికాండ్రు వింజామరలువైవఁ గొల్వుకూటంబునకేతెంచి యంతకుమున్న యటకరుదెంచిన సుయజ్ఞుండు తన్నుం గాంచి ప్రత్యుత్థానంబుసేయ వాని నుచితాసనంబున నాసీనుంజేసి సామ్రాజ్యవైభవసూచకంబగు భద్రాసనంబునఁ దా నాసీనుండై తన్ను శ్లాఘించుసత్యకీర్తిం గూర్చుండనియమించి కౌశికుండు వ్రాసియిచ్చినకమ్మ సుయజ్ఞునిమ్రోలం బెట్టింప నాతండు సమస్తాదాయవ్యయంబులతో రాజ్యసర్వస్వంబు నొప్పగించి గురుసేవార్థం బరుగఁదలఁచు సుయజ్ఞుం బూజించి స్వామీ! నాయింటఁ గొన్నిదినంబులుండి నన్నుం గృతార్థుం జేయుండని నిలువరించె. అంత నగరిపరిచారకులు మున్నుగువారు జేనిచెంతకరుదెంచి సాష్టాంగప్రణామంబు లాచరించి యిట్లు విన్నవింపం దొడంగిరి.

గీ॥ పతులఁ బాసినసతులకై వడిని జనని
లేనిసుతులట్ల మది జాలిలేనివీని
బారిఁ బడి యీగరాసట్టిబాములంది
వేగుమామాటఁ జెప్ప నావిధికిఁ దరమె?

సీ॥ చొప్పెఱుంగక భూమిసురుఁ డీతఁడేయెడ
వఱలు దేవమహోత్సవములకనుచు

ధరణీసురాళిసంతర్పణంబుల కంచుఁ
జెలఁగి యజ్ఞాదికర్మల కటంచు
నకట రావించి వెట్టికిఁ బట్టి మోయించి
నట్టిభారంబుల నలయ మోసి
మోసి మామూపులు మోటుకాయలు గాసె
నీవె వీక్షింపు డేమిట్టియిడుము

గీ॥ లఁ దలఁగంగ నెపుడుఁ జెల్వల నెదజేల్లు
మీదుకడగంటిచూపులు మిగుల మాప
యిం బొలయ నేటికిం గంటిమంబుజాక్ష!
సద్గుణకలాప! శ్రీహరిశ్చంద్రభూప!

చ॥ అని తమయిక్కటుల్ దెలియనాడెడు పౌరులవిన్నపంబులన్
విని మదిఁ బేర్మి మీఱఁ బ్రభవించినసుస్మితభాసితాస్యుఁడై
చనవున నీమహామహునిశాసనమున్ శిరసావహించుచుం
బనుల నొనర్చి కాంచితిరిపౌరవరేణ్యకులార! కీరితిన్.

చ॥ అది సుకృతంబునం గలుగునావిషయం బిటఁజెప్ప కింక నె
య్యది యెటులైన నేకమతులై ప్రముదంబున నిండ్ల కేగుడం
చెదఁగరుణించి వారలకు నెన్నియొ కానుకలిచ్చి పంప నా
సదయులు వానిశాంతికినిసంతస మొందుచు నేగిరిండ్లకున్.

ఉ॥ అంతట నాథరాధివిభుఁడంబుజనేత్రుననుగ్రహంబునన్
జింతలనెల్ల వీడి పనిసేయఁగఁ జక్రము; సర్వమేదినీ
కాంతకిరీటరత్నరుచికాండవిరాజిత పాదపద్ముఁడై
యెంతయు సంతసంబున మహీతలమేలుచునుండెసత్కృపన్.

ఆశ్వాసాంతము.

ఉ॥ అంబురుహాక్ష ! దీనమనుజావళిరక్షణబద్ధకంకణా !
తుంబురనారదాదిముని ధూర్జటిదేవధవాదిసేవ్యపా
దాంబుజ ! భక్తవత్సల ! మహాకరుణారసపూర్ణచిత్త ! క్షీ
రాంబుధికన్యకామలహృదబ్జదివాకర ! సద్గుణాకరా !

మాలిని॥ సరసగుణమూర్తీ సత్యమార్గానువర్తీ
పరమపదవిహారా భక్తచింతాపహారా
సరసిజదళనేత్రా చారుకారుణ్యపాత్రా
కరపతిపరిపాలా క్ష్మాసుతారత్నలోలా.

భుజంగప్రయాతము॥ బుధారాధ్యశీలా ప్రభూతాఘజాలా
సుధాభానుకీర్తీ విశుద్ధానువర్తీ
కథాసుప్రధానా సుకాంతాభిధానా
ప్రధానాసురారీ సుపర్ణాధిచారీ.

గద్యము.

ఇది శ్రీరామచంద్ర కరుణాకటాక్షసమాదితచతుర్విధకవిత్వ
చాతుర్యశతావధాన్యుభయభాషాప్రవీణేత్యాదిబిరుదాం
కిత రత్నాకరవంశపయః పారావారరాకాసుధాకర
వైఖానసకులతిలకరంగాచార్యపుత్రరాజమాంబా
వధూటికాగర్భశుక్తిముక్తాఫలానంతాచార్య
కవిప్రణీతంబగు నుత్తరహరిశ్చంద్రకావ్యం
బునం బ్రథమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీ ర స్తు.
శ్రీరామాయ నమః
శ్రీ స ర స్వ త్యై న మః

ఉ త్త ర

హరిశ్చంద్ర కావ్యము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ క్షితితనయాపీవర
వక్షోజకురంగనాభిపంకాధిలస
ద్వక్షస్స్థల ! విజితాఖిల
రాక్షసకుల ! భువనపాల ! రామనృపాలా !

వ॥ అవధరింపుము. హరిశ్చంద్రసార్వభౌముం డివ్విధంబున ధర్మంబు చతుష్పాదంబులఁ బ్రవర్తింపఁ గన్నబిడ్డలంబోలెఁ బ్రజలఁ గాపాడుచు రాజ్యంబుసేయుసమయంబున.

గీ॥ ఉత్సుకము మీఱ మనములో నొక్కనాఁడు
నపరపరమేష్ఠియనఁ దగు నవ్వసిష్ఠుఁ
డానృపశ్రేష్ఠుఁ గానగా నవ్వరిష్ఠు
దవ్వులం గాంచి గద్దె సత్వరమున డిగి.

సీ॥ ఎదురేగి కడుభక్తి గదురఁ బూజలొనర్చి
చెలఁగుసింహాసనాసీనుఁ జేసి
తత్పదాబ్జంబు లాత్మవదనాబ్జము సోక
మ్రొక్కి తా నయభయంబులు దలిర్ప
నల్లన గురువరేణ్యా! కుశలంబె యటంచు
నడుగ నమ్మౌనీంద్రుఁడతిముదమున
నాశీర్వదించి నీయట్టిశిష్యుండుండ
ధరణిమాబోంట్లకుం గొఱఁత గలదె
గీ॥ సత్యపాలనమున మహాస్థైర్యమూని
కౌశికునిమెప్పుఁ గాంచినఘనుఁడ వగుచు
నాదుశపథంబు తీర్చితివో దయాత్మ!
నిన్నుఁ బోలిననృపుఁ డొక్కఁడున్నె? యెందు.
సీ॥ ఏధన్యతముఁడనై యొసఁగితి నాతపం
బులు ఫలించె సమస్తభువనమాన్యుఁ
డగువాని మెప్పు నొందగ నసామాన్యమా
సదమలాశాంతవిశ్రాంతకీర్తి
వంతుండవై నీవు వఱలుట కమ్మౌని
కాంతుదీక్షయె మూలకందమయ్యె
నని వచించుగురూత్తముని పల్కు లతివిన
యమున నాలించి మీరానతిచ్చి
గీ॥ నట్లు గాధిసుతుండు నాకవని నేడు
గడయునను మాట నిక్కంబు; కానవాని

కరుణఁ దమదీవెనల హాసిఁగాంచియుంటి
ఘనతరమనోజ్ఞ గుణగణ్యా! మునివరేణ్యా!

వ॥ అంతలో నాతనిరాజ్యలక్ష్మియోయనం జంద్రమతిత్వరితగతిం జనుదెంచి గురువరేణ్యులపాదారవిందంబుల కెరగి నిత్యసత్య వ్రతదీక్షావిచక్షణుండగు హారిశ్చంద్రుని పృష్ఠభాగంబున కరు దెంచి యొదిగి నిలునంబడియె నంత నరుంధతీకాంతుండాసతీ మణిం బ్రాజ్ఞుండగు సుయజ్ఞునకుం జూపి యిట్లనియె.

సీ॥ ఈసతీమణి తాల్మినెసఁగుట ధర్మజ్ఞ
పరులఁ దూలించె దేవతలు వొగడ
దీనిపాతివ్రత్యమూని శ్లాఘింపంగ
జలజాసనునకైన నలవియగునె?
యిట్టిపాతివ్రత్యమే కదా పీనినోం
దినయూపదంభోనిధికినిఁ దరణి
యై దరిఁజేర్చె నా నాసుయజ్ఞుఁడు పీర
లిటువంటిమహిమచే నెసఁగుటకును

గీ॥ లలితభవదీయపాదావలంబనంబె
మూలమై యొప్పె మీపదాంభోజయుగ్మ
పరమసేవాతరణి నిరంతరము గాధి
సుతునిమాయాబ్ధి దాటించుచుండు గాదె.

వ॥ ఐన నదియట్లుండనిండు.ఈసతీమణికంఠంబున నలరారుమంగ ళసూత్రంబు ప్రాణేశ్వరునకుం దక్క నన్యులకుం గానరా మికింగారణంబేమి?చక్రవర్తిం జేపట్టినయీరమణీలలామంబుఁ

గాలకౌశికుండు దాసిగాఁ గొననేల? నరేంద్రదర్శనంబునం గొందులరయువాయుభక్షకుండగు తక్షకుం డీనరేంద్రనందనుం గఱువనేల? యనినామనంబు శంకాకులితంబై యున్నయది. కావుననాసందియంబులందొలంగించిమన్నింపుడనవుడు వాని ప్రజ్ఞావిశేషంబునకు మెచ్చి వసిష్ఠుండు వానికిట్లనియె.

చంద్రమతీచరిత్రము

సీ॥ ఈభూమిఁ గల్మిచే నెసఁగుజ్యోతిష్మంతు
డనుపార్థివుఁ డొకండుదనరుచుండె
నాతండు నిహతసర్వారిజాలుండౌచుఁ
బాకశాసనువైభవముల రాజ్య
మేలుచుండినఁ గాని యీాప్సితంబులఁదీర్చు
నట్టిపుత్త్రుఁడు లేమికంతరంగ
మధికచింతల నొంద నాశ్రితావనపరా
యణుని నారాయణు నాత్మలోన

గీ॥ నిలిపి తపమాచరించి యాజలజనేత్రు
కరుణఁ గల్యాణగుణపరంపరలకెల్ల
నిలయయగుపుత్త్రిఁగని వేడ్కనలరుచుండెఁ
దనదుపాలిటిలక్ష్మియోయనుచు నెపుడు.

సీ॥ అది కల్మిచెలియయ్యునాత్మజనకు భంగ
సంగతుం జేసినసరసిజాల
యో, సుధాంశుననుంగుటువిదయయ్యునుఁ జేన్ను
మున లేనిబన్నమొందినజనకునిఁ

గన్నడసేయ జెంకని రోహిణియొ, సుగు
ణాళిరత్నాకరయయ్యు వజ్ర
ధారాహతి నణంగుతండ్రిని నరయజా
లనిపార్వతియొ, విద్యలనిధియయ్యు

గీ॥ నెపుడు నిలలోనఁ దాఁ బుట్టినింటిపేరు
లేకమనువాణియో యనులీలఁ బుట్టి
నింటికిం జెట్టయై వాలుగంటి దుష్ట
లగ్నమునఁ బుట్టి కల్మిలీలలఁ జెదువుల.

వ॥ తల్లిదండ్రులకు ముదంబుఁ దలకొల్పుచు బెరిమం బెరుగు చుండె. ఇట్లాకాంతామణి దినదినప్రవర్ధమానయై పది యాఱవయేట నతికఠినంబై జననీజనకులకు నాశనహేతు వగుదుర్ముహూర్తంబున సమర్తాడెను. అయ్యెడ నారాజేం ద్రుండు కార్తాంతికుల రావించి తనకుమారి ఋతుమతియైన లగ్నఫలంబు విచారించి తెల్పుఁడన వారలు తిథివారనక్షత్ర యోగకరణంబుల నారసి రాజేంద్రా! తమపుత్రికా రత్నంబు జన్మించినలగ్నంబు కడుంజెడ్డది. అది తెలిసియుం దమకుం జెప్పవెఱచితిమి. నాటంగోలెఁ బాటిల్లు నిడుము లెన్నేనిం గలవు. అవి యిప్పుడెన్న నేల? అంతకంటె నిపుడు సమర్తాడినలగ్నంబు కడుం గీడై కనుపట్టె నని విన్నవించిరి. పిమ్మట.

ఉ॥ అంతట నానృపుండు తెలుపాఱుమొగానశిరంబువాంచి ని
న్నెంతయొ నాదులక్ష్మివని నెంచితి నమ్మరొ! యద్దినమ్ముగా

నింతటిమాట నేఁడొదవె నింక నొనర్చునదేమి యంచుఁ దా
స్వాంతమునందుఁ జింతవడిస్మారకహీనుఁడనన్ మహింబడెన్.

ఉ॥ ఆసురవస్థఁ గాంచి యటనా ప్తజనంబులు గ్రమ్మ భీతి నా
చ్ఛాదితచిత్తులై సదుపచారములం బచరించి చేతనా
పాదితుఁ జేసి రంత నలపార్థివుఁ డెంతయుఁ దాల్మిఁ బూని యీ
మాదిరిఁ జిచ్చునార్పఁ గలమార్గ మదెద్దియటంచుఁ జింతిలెన్.

వ॥ ఇవ్విధంబునఁ జింతిల్లుచుఁ గొంతవడికి ధైర్యంబవలంబించి మం
త్రులంజూచి యమాత్యులార! మీరు నాదగుహానివృద్ధు
లకు బాధ్యులరు. మీమంత్రక్రమంబునం బ్రవర్తించుట
మాకుం గర్తవ్యంబు. కావున దీనికిం దగునుపాయం
బెఱింగింపుఁడు నావుడు మంత్రిపుంగవులు వానిం జూచి.

చ॥ పుడమి నరేంద్ర! యీకలికిపుట్టినదాదిగఁ గల్గె నెన్నియో
యిడుములు; వానినెన్నదర మే? యిఁకజ్యోస్యులమాటబొంకు
గా, నుడువఁగ రాదు కావున మనోరథము ల్సమకూఱనీసుత
న్విడుచుట మేలటంచుఁ గడువేడుకఁ బల్కిరి కొందఱందునన్.

సీ॥ తొలఁగింపకున్న నీ చెలువకొక్కరితకై
సర్వనాశస్వనాశములకు నోడఁ
బడవచ్చునే? యంచుఁ బల్కువారును; స్వప్న
సాముద్రికశకున జ్యౌతిషములు
సరిదాకినట్లుండుసరిదాకకుండవి
యొకప్రమాణములంచు నువిద విడుచు

టనుచితంబ యటంచుననువారుఁ దగుదగ,
దని విచారింపక యతిశయమున

గీ॥ నొకటిగావించి కడు నమ్మలికముతోడఁ
గలఁగుటం కంటె దూరదర్శులనుబిలిచి
వారితోడ విచారించిపైన నొక్క
పనికిఁ దెగుటయె తగవనిపల్కువారు.

వ॥ ఇట్లు పరిపరివిధంబులం బల్కుప్రధానులవ్యర్థాలాపంబులు వారించి తగవువిచారించి నయవిశారదుం డగువిశారదుం డనుప్రధానామాత్యుఁ డానృపాలున కిట్లనియె.

చ॥ అనృతములంచుశాస్త్రములనాడగవచ్చునె?ధర్మసూక్ష్మముల్
గనుటకు నేరికిం దరమె? కావునఁ గన్నకుమారి యంచుహా
నిని నిటులఁ ఘటించు ననునిందలఁ బొందినదాసిఁగావరా
దననరతంబు స్త్రీవధ లనర్థములంచు వచింత్రు ధార్మికుల్.

వ. నరేంద్రా! యెద్దియేని నొకయుపాయంబునఁ బరిహరించుట యుక్తంబగు. మీముద్దులపట్టిం బరిత్యజింతుమేని దానిం జెందిననింద లణంగుదాన మననెంజిలియుం దొలంగు. దైవానుగ్రహంబున నది మేలొందిన నొందునని హితంబును పాపరహితంబునుగా నుపదేశించు ప్రధానామాత్యువచనంబులాలించి పైకొనుదుఃఖం బడంచుకొని బుతుస్నాత యగునంతకు దానినొక్కరహస్యమందిరంబున నుంచి పరిత్యజింప నుంకించి యాజాడ దానికెఱుకపడనీక స్నానం బొనర్చినదినంబున నర్ధరాత్రంబున మైమఱచి నిద్రించునమ్ముద్దుల

గుమ్మనించు కేనియుం గొంకక యొక్కమండసంబున భద్రం
బుగా నుంచి తాళంబు వైచినగరప్రాంతంబునం బ్రవహించు
నొక్కమహాతరంగిణిం బడవైపించె నంత.

సీ॥ ఆప్పెట్టి పార్శ్వద్వయంబులఁ గనుపట్టు
గట్టులం దొట్టిపై దట్టునుదక
ములఁ బుట్టి మిడియువీచులును; వీచులవెంటఁ
బెరుగుచుం జేరిన నురుగుతెట్టె
లును; వాని లోఁ గొని, దనరారగుడుగుడు
గుంచంబులాడునె క్కొనెడిసుడులు
సుడులవెంటఁ బడి వెడలనేరక త్రొట్రు
వడునట్టి జలచరవ్రాతములును

గీ॥ గలిగి తరిగొని తరియింపనలనుపడని
యానదీపూరమునఁ బడియటులనిటులఁ
బొరలి క్రిందమీఁదుగఁ దేలిపోవఁబోవ
మేలుకొని యందు నిదురించుమించుబోఁడి.

ఉ॥ లేవను గూర్చొనన్ వలనులేదనియేడ్చుచుఁదన్నుఁగూర్చిసం
భావన సేయ నట్టితనవారలమాటలు విన్నదొటచే
నీవిధి వారె కాదనక యీనదిలోఁ బడఁద్రోసియుందు రిం
కేవిధి దీనినిం గడతునేదియుపాయము దీనరక్షకా.

చ॥ అని యిటులూహ సేసిమదినక్కట!మాజనకుండుజ్యోస్యులా
డినవచనంబు నమ్మి వెకటింపు జనింపఁగ నీమహానదిన్

ననుఁ బడఁద్రోయఁ జేసె నిదినాదుపురాకృతకర్మ మైన నా
వనరుహజుండు నెన్నొసట వ్రాసినవ్రాతలు దాటశక్యమే.

సీ॥ ఇదికానిచో నాకు నీ పెట్టియుం బడి
యిట్లుకొట్టుకలాడనేల! తండ్రి!
నన్ను నివ్విధమునఁ బన్నమొందించుట
కంటె నీచేతిఖడ్గమున శిరము
దెగఁ గొట్టలేకపోతివె? జోస్యులార! నే
డన్నమాటయె నాదుచిన్ననాడె
యని పుణ్యముం గట్టికొనలేకపోతిరె?
మీరెట్టులున్న నామీదఁ గన్న

గీ॥ వారి కింతటి నిర్దయాభావ మమరె
నన్యు లెవ్వరు నన్నింక నాదరింత్రు
నన్ను నీరీతి నిడుమలనవయఁ జేసి
యరయనీ డెంద మెట్లోర్చె నమ్మ తల్లి!

సీ॥ అక్కటా జలచరాహారణపరాయణం
బులగునీజలపక్షికలకలములు
తగునైదువులపాటలుగ, నీటితరగల
ధ్వానంబు లలమేళతాళములుగ
గగనంబు నొరసి వేగమునఁ బాఱెడువెల్లిఁ
బడి యూగులాడుచు నీపసిఁడిపెట్టె
యుయ్యాలతొట్టిగా నొదవుసముత్తరవే
డుకఁ గంటి నిట్లుంచు మొకము వాంచి

గీ॥ కూర్మిఁ దనవారిఁబేర్కొనికుందుచున్న
చారమతితోడ నోసూర్యచంద్రులార !
యార్యవర్జితనగునన్నుఁ బ్రాణవర్జి
తనుగఁ జేయరె మీరైన దయఁ జెలంగి.

సీ॥ ఓదిగీశ్వరులార ! యేదిక్కు గానక
చిక్కులం బడి యిట్లు స్రుక్కుచుండు
నామొర యాలింపరే మహాబుధులార !
యీజలంబులఁ బడి యిట్లు కుందు
నాకష్టముడుపరే నీకు మ్రొక్కెద నోన
దీమతల్లిరో చల్లనై మెలఁగు
నీలోనఁ జొచ్చి కష్టాలపాల్పడినట్టి
నన్నుఁ గాపాడిఁ పుణ్యంబుఁగొనవె

గీ॥ యనుచు నిట్లెన్నువలుపెట్టుచును సమస్త
దిక్తతులు మాఱుమ్రోయఁగా దిగులు సెంది
తుదకుఁ గర్తవ్యమేమియు దోపకున్న
కారణంబున శోకింపఁగాఁ దొడంగె.

వ॥ ఇవ్విధంబున నామందసంబా ప్రవాహంబునం బడి పెక్కు దేశంబు లతిక్రమించి పోవఁ దన్నదీప్రాంతంబునం గల యొక్క పుణ్యాశ్రమంబునఁ దపంబుసేయుచున్నమయుండను మునీంద్రుం డాయార్తనినాదం బాలించి తపంబు చాలించి యట కరుదెంచి శిష్యులం బుచి వెల్లివెంట బోవునా మందసంబుఁ జేరునకుం దెప్పించి తాళంబులు దీయించి

యందుబంగారుబొమ్మయో యనవిరాజిల్లునక్కాంతాలలా
మం గిలకించి యిట్లు దలంచె.

సీ॥ ఇది దేవతల వీడి యిలలోన మానవ
వనితలతో నుండవచ్చినట్టి
యచ్చరకన్నెయో, యచ్చంపుబంటుల
నిప్పచ్చరంబునఁగప్పి మదను
జనకు వంచించి యీక్ష్మాతలంబునఁ జరిం
పఁగ వచ్చినట్టియాపాలకడలి
బిడ్డయో, జలధిసంప్రేషితయై యింక
నొనరంగ దిరుగవచ్చినజలాధి

గీ॥ దేవతయొ, యగుఁ గాకున్ననీవిలాస
మీయొయ్యారంబు సౌభాగ్యమేవిలాసి
నులకునైనను భూమిలోఁగలదె చూడ
దీని వర్ణింప నలనల్వకైనఁ దరమె ?

చ॥ అనితలపోయుచుండఁగ రయంబుననాయమసూత్రధారుఁడో
య్యనఁదెఱదీయరంగమునకాడుచుఁబాడుచువచ్చుబొమ్మయో
యన నటనుండి వెల్వడి భయంబున మేనువడంకుచుండ లో
చనముల నీరు జాఱ మునిచంద్రునకయ్యెడమ్రొక్కినిల్చినన్.

వ॥ అంత నమ్మునీంద్రుండు "దీర్ఘసుమంగలీభవ" యనిదీవెనలొ
సంగె. ఆదీవెనలంది మహాత్మా! యయ్యది నాకెట్లు లభిం
చునని యామె వానితో నిట్లనియె.

సీ॥ కడిఁదిలగ్నంబునఁ బుడమిలో జన్మించి
పుట్టినింటికిఁ బెద్దచెట్టనైతి
నంతకంటెఁ గడిందియగుముహూర్తమున స
మర్తాడి యిటుల నీయార్తిఁ గంటి
నని యాత్మవృత్తాంతమంతయుం దెల్పి దై
వకృతంబు నిందించి వానియెదుట
వాపోవ నాతఁడావార్త నాలించి నీ
వుమ్మలింపకు మింకఁదమ్మికంటి !

గీ॥ జ్యోస్యులాడినయది సత్యసూక్తియైన
నేనిడిన దీవెనల నద్ది మానఁగలదు
నిన్ను మాంగల్యములు వొందునిక్కువముగ
విశ్వసింపుము నామాట వేడ్కతోడ.

సీ॥ నీవు చంద్రోపమనిర్మలకీర్తియుం
జక్రవర్తియు నగుక్ష్మాతలేశ
చంద్రున కింతివై చంద్రమత్యాఖ్యచే
నధికసౌభాగ్యభాగ్యముల నెపుడు
వర్తిల్లఁ గలవు నీవర్తనంబు జగత్ప్ర
పూజ్యమై యొప్పు నీపుటుకనుండి
కలిగినయట్టికీడుల కెల్ల ముఖ్యచి
హ్నంబుగా నీకంఠమందుఁ గలుగు

గీ॥ నట్టిమాంగల్య మరయ నీయనుఁగుచెల్వ
నకును దక్క మఱింక నేరికినిఁ గాన

రాకయుండు నలంచనివీఁక నుడివి
ప్రముదమున నొక్క హేమసౌధము ఘటించి.

ఉ॥ ఆకమలాస్య నందునిచియర్మిలిఁ గోరినవస్తునానానా
నీకముతోడఁ గార్యముల నేర్పునఁ గూర్చుపయోజలోచనా
స్తోకశతంబుఁ గూర్చి సురసుందరులం బురుడించునాము నెం
తో కరుణాత్మఁ బెంచుకొనుచుండెమయుండుతపోధనుండిలన్.

వ॥ ఇవ్విధంబున నాలలనాశిరోమణి మయమునీంద్రుకరుణా కటాక్షంబునఁ దనడెందంబునం గలకుందు డిందుపఱచి సుఖంబుగఁ గాలంబు గడుపుచుండె. అంత జగంబునం గల నిఖిలజంతువుల కానందదాయకంబై వసంతకాలంబు సంప్రాప్తంబయ్యె.

చ॥ అతిముద మొంది చంద్రమతియాసమయంబునఁ దా సఖీజన
ప్రతతులఁ గూడి పంచశరుబాణములో యనునట్లు తద్వన
క్షితి విహరింపఁబూనితగు చెన్నువహించుచుఁ దేనెగ్రోలి కూ
జితములసల్పు తేటిగుమిచే సలరారు నికుంజభూములన్.

సీ॥ విహరింపఁ బూని క్రొవ్విరిబోడులం జేరి
విమలనూతనపల్లవముల మెక్కి
రవళిఁ గోల్పుపికాళిరావంబులకు మాఱు
రావంబు లిడుచు గర్వమున నెపుడు
విరులఁ జైత్రునిపై న్యవితతులలో యనఁగ ఝుం
కారతర్జనములుమీఱఁ దిరుగు

తేంట్లఁదోలుచుఁ బువ్వుదేనెల న్మ్రింగులఁగ్రో
లుచుఁ బువ్వుటిండ్ల దూఱుచు మహీజ
గీ॥ విసరశాఖాగ్రములఁ జేరి కుసుమతతుల
నేలరాలగ నూపుచు నోలి బెదరి
పఱచుచిల్కలఁ బిలుచుచువఱలుకృతక
శైలముల నెక్కి తిరుగుచుసరసఫణితి.

ఉ. పిమ్మటఁ దా సఖీజనుల వెల్వడి పువ్వులఁగోయఁబూనిపూఁ
గొమ్మల డాసియొండొరులఁగూరిమిఁ బిల్చుతఱిఁ తలంచివృ
క్షమ్ముల నున్న కోయిలలుజాతిఖగం బులె యంచుమాఱుశ
బ్దమ్ము లొనర్ప మాటలొ రవంబులొలోక మెఱుంగశక్యమే.

సీ॥ ఒకవంక నకలంకశుకశంకరనిరంకు
శకలనిక్వాణము ల్సంఘటిల్ల
నొకదండఁ గుజమండితకరండపరిమండ
లమధులిట్కోలాహలంబు లమర
నొకచక్కిఁ దరువెక్కియొకసక్కియము గుక్కి
రవళించుపికపాళిరవము లఁర
నొకతట్టు నంబట్టులకు జట్టు గనుపట్టు
కరణిఁ గేకికలనిక్వణము లుబ్బ
గీ॥ నొక్కచోటమహీజాటనోత్సవయుత
శారికావారమధురనిస్వనము లెసఁగ
మంతనము మీఱఁ గందర్పమహీధవునకుఁ
దోడుపడెనన నవ్వసంతుండు వచ్చె.

వ. ఇట్లవ్వసంతంబునఁ గాంతామతల్లులు పుష్పాపచయం బొనర్చి విహారశ్రమమవాపుకొన జలకేళీలాలసలై పరిధాన పరిష్కారంబు లూడ్చి చిఱుపావడలు ధరించి క్రమంబున మత్తకరిణులభాతి నవ్వనంబున విలసిల్లు సరోవరంబునం బ్రవేశించిరి. పిమ్మట.

సీ॥ ఒకదానిపైన వేఱొకతె నీళ్లం జల్ల
వేఱొక్కపొలతిఁ యావింతఁ జూచి
చిఱుతదానినిఁ బట్టివెఱపించుటొకపాడి
కాదు నీవింక నామీఁదికట్లు
రమ్మంచుఁ బలికి యారమణి గొంతుకబట్టి
నీళ్లలోపల ముంచి నీవు చిఱుత
వాండ్రపైఁ బోకుందువా బుద్ధివచ్చిన
దా యంచుఁ గలఁప నాతోయజాక్షి

గీ॥ చెక్కుచెదరక యారీతి నిక్కినిలిచి
చల్లుపోరాడుపోడిమి చెల్లె నీకుఁ
గాని మఱియెవ్వరికిఁ జేతఁగాదు కాన
నన్ను వదలుమటంచు నానాతివేఁడె.

సీ॥ నిర్మలాస్యములై కాన్పింప నీద సరోవ
రము పూర్ణచంద్రబింబమయ మయ్యె
బాహుదండములై చూపట్ట నీద సరోవ
రము మనోహరమృణాళమయ మయ్యెఁ

గుచములై చూపట్టఁగోరి యీాదసరోవ
రము విలాసంపుచక్రమయ మయ్యెఁ
దఱుములై చూపట్టఁదోగి యీాదఁ సరోవ
రము నటన్మాధ్వీకరమయ మయ్యెఁ

గీ॥ బాదయుగళమె కాన్పింప నీద నాజ
లాశయంబెల్ల రక్తోత్పలమయ మయ్యె
సొగసుమేనులై చూపట్ట నగుచు నీదఁ,
గమలజాకరమెల్ల హేమమయ మయ్యె.

సీ॥ మెలఁతలమురిపెంపుమీాగాళ్ల చే నటఁ
గూర్మాళి కొకవింతకులుకు లమరెఁ
జెలులచెక్కునిపెందొడలచే నచట నీటి
యేన్గుల కొకవింత హేల లమరె
లలనామణివళిద్యుతులచే నచటఁదరం
గశ్రేణి కొకవింతకలలు గలిగె
చెలియలనాభిలీలలచే నచట జలా
వర్తాళి కొకవింతవగలు గలిగె

గీ॥ నంబుజాక్షులవక్షోరుహములరుచుల
చే నచటఁ జారుకోరకశ్రేణి కొక్క
వింతకాంతులు చెలరేగె సంతసమున
మించి జలకేళి వగలఁ గావించునపుడు.

వ. ఇవ్విధంబున నాపువ్వుబోండ్లు జలకేళిం గావించి తనిసి యొం
డొరులం గలిసికొనికమలాకరంబు వెల్వడి సముచితాంబరా

భరణాలంకృతలై యట నొక్కరసాలసాలనిబిడచ్ఛాయ
బడలికలు వాయ విశ్రమించిరి.

సీ॥ అపుడొక్కభూమిపాలాత్మజుండు మహోగ్ర
శరచాపధరుఁడు సైన్యరహితుండు
సముచితారోహితాజానేయుఁడును స్వేద
జలపూరితాంగుఁ డచ్చటికివచ్చి
హయము డిగ్గి సరోవరామలోదకములు
దప్పి దీఱఁగఁ గ్రోలి తాఁ బథిశ్ర
మంబు మెల్లఁగ వీచుమలయానిలంబుచేఁ
దీర్ప నెంచుచు నొక్కదివ్యకుసుమ

గీ॥ పల్లవగుళుచ్ఛపాళిసంఫుల్లకుంజ
మందిరముఁ జేరి యటఁ మహానంద మొదవఁ
గొంతవడి విశ్రమించి యచ్చెంత నున్న
కొలఁకుదరి నొక్కమురిపెంపు వెలఁది గాంచి.

చ. ఇది మయునాశ్రమం బిచట నెన్నడు నిట్టిలతాంగిఁ జూడలే
దిదికమలాలయో,రతియొ,యింద్రునిభామినియో,భవానియో
మది కిటదీనిచందమనుమానముఁగొల్పుచునుండె నంచుఁ ద
ద్వదనమునల్లఁగాంచుచునృపాలుఁడుదాఁదలపోయుచుండెడిన్.

ఉ. పిమ్మట నాలతాంగి పృథివీపతి నట్టులె చూచి లేచి తాఁ
గొమ్మలచాటునం దొదిగికుల్కుమిటారి నొకర్తుఁ జేరి నీ
వమ్మహిపాలచంద్రుఁ దెలియా! కనుగొంటివె? యాతఁ డెట్టివం
శమ్ముగలాఁడొ యిందులకుఁ జెల్లఁగ వచ్చినహేతు వేమొకో.

ఉ. ఆతని పేర దేమొ వినయంబున నీవట కేగి మ్రొక్కి సం
ప్రీతి నెఱింగి రమ్మనిన, వెంటనె యాలలితాంగి పోయి యో
భూతలనాథ ! నీవెవరవో పుర మెద్దియొ నీవు రాకకై
హేతువదేమొ తెల్పుడని యెంతయు వేడఁగ నాతఁ డిట్లనెన్.

గీ॥ తరుణి ! నాయునికిపట్ట యోధ్యాపురంబు
నేఁ ద్రిశంకునిపుత్త్రుండ నిక్కువముగ
చానఁ నాపేరు శ్రీహరిశ్చంద్రుఁడండ్రు
వేటకై వచ్చి యీమహావిపినమునకు.

వ. మార్గవశంబున నిటకేతెంచితి. దాహాతిశయంబున నమృతోపమానంబులగు నీసరోవరజలంబులం గ్రోలి యీసాంద్రమహీరుహచ్ఛాయం బడలికలు వాయ విశ్రమించితి. అల్ల యీవిలాసవతివృత్తాంతం బెఱుంగుదేని నెఱింగింపుమనవుడు నక్కాంతారత్నం బారాజేంద్రునితో నిట్లనియె.

క॥ ఈలలనారత్నము మా
యేలికసాని యగు; మయమునీశుఁడు కరుణా
లోలాత్ముఁ డగుచుఁ బెనుపఁగ
నీలీలం బెరుగుచుండె నిద్ధచరిత్రా.

క॥ జ్యోతిష్మంతుండని యెడు
భూతలపతిపుత్త్రి యీమె పోల్పారెడు నీ
నాతి జనంబులకును సం
ప్రీతిగఁ జంద్రమతియనెడి పేరఁ జెలంగున్.

సీ॥ అని చెప్ప నాతండుహర్షించి యిది మహా
మునికన్యయని లేనిపోనిసంది
యమున జెంకితిఁ గానియట్టిదయేని న
ద్దానిపై నాయాత్మదగులు నెట్టు
లని విచారించి యావనజాక్షి పీక్షించి
రమణి యెన్మిదివివాహములలోన
గాంధర్వ ముత్తమక్షత్రియులకు నుత్త
మోత్తమంబని పల్కుచుంద్రు బుధులు

గీ॥ కాన గాంధర్వవిధిని నీకమలగంధిఁ
బరిణయంబాడ నామనఃపద్మ మధిక
హర్ష మున నుండె నంచు నాత్మాభిమతము
తేటబడునట్టు లయ్యెడఁదెలియఁ బఱచె.

సీ॥ అంతలోన మహావనాంతరంబున నుండి
చెదరిపోయినయట్టిసేన వచ్చి
యలచండభానువంశాంభోధిచంద్రునిం
జేరి యుద్ధ్యద్దాటిభేరికాది
వాద్యముల్ మ్రోయింపవరతద్ధణంధణ
నాదంబు లొగిఁ గర్ణ భేదకంబు
లగుచుఁ గాన్పింపఁగానందున్నమునిదార
బృందంబు లంపుకై తందరఁ గోని

గీ॥ మయునిఁ జేరి దయామయ ! మాభయంబుఁ
బాపవే యాగభీరబావమునకైన

కారణంబేమి యని నమస్కారముల న
మేయముగఁ జేయ నాతఁడాత్మీయదృష్టి.

సీ॥ ఎఱిఁగి సర్వం బిద్ది యిక్ష్వాకువంశాబ్ధి
చంద్రుండు నౌహరిశ్చంద్రభూమి
పాలునిరాకచేఁ బఱతెంచినట్టిసం
దడి; దీని కిట్లు కొండలము నొందఁ
బని లేదటంచు నవ్వారల నూరార్చి
శిష్యాళితోడ నాక్షితిపతీశుఁ
డున్నచోటికి నేగితన్నుఁ దవ్వులఁ గాంచి
యెదురుగా వచ్చి యోసదయహృదయ

గీ॥ యనుచు వందనములఁ జేయు జనవిభునకు
దీవెనల నిచ్చి సముచితాతిథిసపర్య
గౌరవించి నృపాల! నిన్గాంచుతలఁపు
గలుగునా కద్ది యిట దైవికముగఁ గలిగె.

వ. రాజేంద్రా! నీఁబోటిమేటిభూవల్లభునకు నాతిథ్యం బీఁగంటి నామనంబునం గలసందియంబు చిందరవందమ్యె. నావుడు నప్పుడమితేఁడుత్రికాలజ్ఞులరగు తమవంటి మునీంద్రులయను గ్రహంబుం బడసిన నజ్ఞులకేనియుఁ గొఱంతలు వాటిల్లనేర వన మీకు సందియంబులున్నె? యుష్మదవ్యాజకరుణారసంబునకుం బాత్రుండనైతిం గాన నందుకుం దగినఫలంబుఁ గాంతుననివిన్నవించి నమస్కరించి చంద్రమతియందుఁ దన

కుం గలకోరికఁ దెల్పు సత్యకీర్తిం గనుగొని లుప్తయు నయ్యు
మాత్యవర్యుం డత్తాపసోత్తమున కిట్లనియె.

సీ॥ మాసేంద్ర ! యాలింపుమీనరేంద్రుఁడు వేట
కొఱకు నివ్వనిఁ జేరి గిరినిఁ బోలు
కిరిని వెన్నంటి తాఁబఱచి దాహముఁ గాంచి
మార్గంబు దప్పి యిమ్మాడ్కి నిటకు
వచ్చి యీపూఁదోఁటఁజొచ్చి యీసరసినిం
దఱిసి యిందలినీళ్ల దగ నడంచి
కొని యీలతాగేహమున విశ్రమించి మీ
వలన మిక్కిలిగౌరవములఁ బొంది

గీ॥ మరల నొండొక్కమేలు మీకరుణవలనఁ
గాంచఁ గోరుచునున్నాఁడుగాన మీకు
వినుట కిష్టంబు గలదేని వేడ్క మీఱ
విన్నవించెదనన మౌనివీరుఁ డపుడు.

ఉ. ఇచ్చట నీతఁ డేమిగోననెంచునొ! యయ్యది తా గ్రహింపఁగా
వచ్చుననంగ మంత్రి విని వానికి మ్రొక్కి భవద్వనంబునన్
ముచ్చట లీను బాల జనమోదిని నొక్కతెఁ గాంచి దాని నీ
సచ్చరితుండు గైకొనెడుసమ్మతిఁ జూపుచునున్న వాఁ డొగిన్.

సీ॥ ఆయింతివృత్తాంతమరయ వీరారిసై
న్యవనదావానలుండగుచుఁ గీర్తి
నందు జ్యోతిష్మంతుఁడనునృపాలునిపుత్త్రి
యనియు మీ పెంపుడుతనయయనియుఁ

దెలియనయ్యెడినని తెలుపంగ నాతప
స్సంపన్నుఁ డంత నేనిసంతసంబు
నంది యీసూర్యాన్వయాబ్ధిచంద్రునకుఁ గ
ళత్రంబుగాఁగ నీలలితమూర్తి

గీ॥ పూర్వజన్మంబునందు నేపుణ్యతరము
లయిననోములు నోచెనోయని తలఁచుచు
నుంత్రి! మీరాజునకు మాకుమారిఁగొనఁగ
నందియుంబేలయని లోన సంతసించి.

మ. సకలంబుల్ మదిలో నెఱింగి స్వతపస్సామర్థ్యమొప్పారఁ జె
ప్పకయేకూరిమిఁ బెండ్లికిల్ వలయుసంభారంబులంగూర్చిమా
నికదంబానతిచే ముహూర్తమపుడేనిర్ణీతిఁ గావించి ఛా
త్రికలాపంబును బంచెఁ దద్విధుల నిర్వర్తింప వేగంబునన్.

వ॥ అట్టియెడ నాభూపాలావతంసుండు తదాశ్రమసమీపప్రదే
శంబుల నిర్మింపబడినపట్టుగుడారులలోన విశ్రమించియుండె
నంత.

సీ॥ అప్పు డొక్కవెలంది యరుదెంచి మయమహా
ముని త్రిశంకునిపట్టిఁగని పలికిన
వృత్తాంత మాద్యంత మెఱిఁగి వేగాతిశ
యమునఁ దా వచ్చి చంద్రమతిఁ గాంచి
యమ్మరో! తనదుశిష్యాళితో మీతండ్రి
వచ్చి యామేదినీవరునిఁ గాంచి

మన్నించి నిన్ను నామను జేశ్వరునకుఁ బ
ట్టపుదేవిఁ గావింపఁగృపఁ దలంచె

గీ॥ నెల్లి లగ్నంబు; చింతిల్లు టెఱిఁగి నీవు
దీని నెఱిఁగింప నీకేగుదెంచితమ్మ
చింత నిఁక వీడి కడు సంతసింపుమమ్మ
యనివచించెడుసఖి నామె యాదరించె.

సీ॥ అంతలో దివసాంతమగుట నాపంకేజ
బాంధవుం డాత్మీయవంశభవుఁడు
నగుహరిశ్చంద్రుండునలచంద్రమతి నెల్లి
పెండ్లాడుననువార్తప్రీతిమీఱ
నలరసాతలనివాసుల కెఱింగింపఁదా
నరుదెంచెనోయన న స్తశైల
మున నుండి దిగజాఱె నినునిచేఁ బరిణయో
త్సవమహాభద్రవృత్తాంత మెఱిఁగి

గీ॥ ఘనముదంబున బారులుగట్టివచ్చు
పాపరాజులతలలపై వఱలుపద్మ
రాగమణులకాంతులపోల్కి రమ్యమైన
సాంధ్యరాగంబు చెన్నారసాగె నపుడు.

సీ॥ వరుణుని మేడపై వఱలుసౌవర్ణ శృం
గములనిర్మలమయూఖము లనంగ
సమయావసానా స్తశైలకూటోల్లస
జ్జ్యోతిర్లతామహాద్యుతులనంగ

బశ్చిమాశాంగనాభర్మహార్మ్యపరి
గ్రథితమాణిక్యాంశుగణములనఁగ
యామినీకాంతాభిరామకంఠారుణ
మణిహారరుచికదంబములనంగ

గీ॥ రాత్రిసుందరిఁ జేపట్టరాజువచ్చు
ననుచు సురసుందరీమణులంగముల ధ
రించుకెంబట్టుకోకలమించులనఁగ
నపుడు నాసంజకెంజాయ లమరె మింట.

సీ॥ నిరతంబు నవనిపై నిర్మలాంజనమును
వర్షించునావిష్ణుపద మనంగ
సవరించుకొని మేనిసంకేతములకేగు
కులటావళికిఁ గూర్మిచెలి యనంగ
యామినీసతి లీలతో మేన ధరియించి
నట్టినల్లనిపట్టుపుట్టమనఁగఁ
బరులవిత్తంబుల హరియించుచోరసం
తతికెల్ల సిద్ధాంజనంబనంగ

గీ॥ ఘనతరాస్తాచలోదగ్రికాననమున
మండుసంధ్యాగ్నిజన్యధూమంబనంగ
ధరణిఁ జనియించునావారిధరమనంగ
నంధకారంబు జగమెల్ల నాక్రమించె.

చ॥ స్థిరమతిఁ బూని తా సమయశిల్పకరుం డలరోదసీగృహా
పరితలమందుఁ బన్నిననభంబనునల్లనిమేలుకట్టుపై

కరముగఁ గూర్చిసట్టిస్ఫటికంబులనంగ వినిర్మలప్రభల్
మెఱయఁగఁదారకాసమితిమించివెలుంగుచునుండెనయ్యెడన్.

మ. రతినాథుండనుపార్థివేంద్రునకు దిగ్రామామణుల్ రేల స
మ్మతిసూనంబులు లాజలుం గలిపి సేమంబొప్ప శ్రీమంగళా
క్షతలుం జల్లిరనంగ సత్ప్రభలనాకాశంబునం దారకా
తతులున్ రాజిలుచుండె వజ్రములసంతానంబుచందంబునన్.

ఉ॥ అభ్రకటంబునందు నమరాంబుజనేత్రగణంబు పేర్మితో
విభ్రమలీలఁ గొల్పెడునవీనపుముత్తెము లెండఁబోసెనా
శుభ్రనిభావిలాసములశోభిలుచుండె జనాళిగేయమై
దభ్రపుతారకావితతిధన్యతఁ గాంచి నిరంతరం బిలన్.

గీ॥ గగనభామిని పేర్మితోఁగట్టుకొన్న
నీలవస్త్రంబుపై మహాలీలమెఱయు
రజతసుమములభంగి తారాగణములు
వెలయుచున్నవి యెనలేనిబెళుకులలర.

చ॥ ఘనతరమోహమూని మయకన్యను గైకొనిరాజు బాంధవుం
డనెడునెపంబుతోడ దనుజాధిపు రావణుఁ జేరఁ బోవునో
యని తలపోసి కానుకగ నంతట నాత్రిదశాధినాథుఁ డం
పినయమృతంపుభాండమనమింట సుధాకరుఁ డొప్పెలీలలన్.

గీ॥ మహదజాండవైవాహికమంటపమున
వెండిజేలపోతపోసినవిధమునట్ల
పరడువెన్నెల లెల్లెడఁబర్వి మిగుల
జనులచిత్తంబులకు సంతసంబుఁ గూర్చె.

వ॥ పదంపడి కొంతతడవునకు వేగుజాముగా నొయ్యనొయ్యన జాలమార్గంబులనుండి మందమారుతంబు పొలయుటంజేసి దిక్కులు తెలివొందె. కైరవేందీవరసమవాయంబులు ముకుళీభూతంబులగుటంజేసి సరోరుహవారంబులు వికాసంబునందెరె. చంద్రమతీకంఠంబునఁ గట్టంబోవుమాంగల్యంబు పిదప నేరికిం గాన్పింపదు గాన నీసమయంబున నెల్లరకుం జూపింప భూసురుండెగనెత్తెనో యనునట్లు కమలబాంధవుం డుదయగిరిశిఖరంబు నలంకరించె.

సీ॥ ప్రాగ్దిగ్విలాసినీఫాలభాగంబున
దీపించుసిందూరతిలక మనఁగ
నలిగి కాలకిరాతుఁడంధకారమృగంబు
వధియింప నెత్తినవజ్రమనఁగ
గగనేందిరాదేవికంఠహారంబున
రహిమించునాయకరత్నమనఁగ
మహితదానవపాళిమట్టువెట్టఁగ జనా
ర్దనుఁడు పట్టినసుదర్శనమనంగఁ

గీ॥ బ్రాగ్వధూమణికర్ణాభరణమనంగ
నమరవిభునింటిలోఁగెంపుటద్దమనఁగ
సకలజగములు మేల్కాంచిసంతసింప
నుదయగిరి నర్కమండలంబుదయమయ్యె

సీ॥ మయుఁడంతఁదనతపో మహిమచే నయ్యాశ్ర
మము రాజధానిచందమున నాక

సమునంటుకాంచనసౌధావళివిరాజ
మానంబుఁ గావించిమహితశిష్య
సముదయంబుం బంచి జలజాప్తకులముదాత్త
వంశాభరణులౌచువఱలునట్టి
క్షితినాయకుల శిష్యసేవితులగుబ్రహ్మ
సన్నిభబ్రహ్మర్షి సంచయముల

గీ॥ బిల్వనంపించి పిదప నాప్రియవధూవ
రులను కల్యాణకరవేదికల శచీపు
రందరులనంగ మదిని నానంద మొదవఁ
గూరుచుండగ నియమించెఁ గూర్మిమీఱ.

మ. జెలఁగెం బిమ్మట విప్రమానినివహాశీర్వాదనాదంబు ల
త్యలఘుప్రౌఢిమఁ జూపురోసతులలాస్యస్వానముల్ గాయకా
వళిసంగీతనినాదముల్ సుశుభకృద్వాద్యధ్వనుల్ వందిసం
కులసంస్తోత్రరవంబులొక్కమొగిదిక్కుల్ మాఱుమ్రోయఁగా వడిన్.

వ. ఇవ్విధంబున నత్యంతవైభవాన్వితంబై చంద్రమతీహరిశ్చం
ద్రులవైవాహికమహోత్సవంబునడచె. అంతట నామ
యుండు కనకాంబరాభరణాదులభక్ష్యభోజ్యచోష్యలేహ్య
పానీయాదుల నిఖలభూనాయకుల విప్రపుంగవులఁదృప్తులం
జేసి తత్తన్నివాసంబులకనిపి యపరిమితవస్తువాహనవ్రా
తంబులల్లునకుం గూతునకు సరణంబిచ్చి యల్లునిం గని
యిట్లనియె.

సీ॥ అవనీశ ! తొల్లి నేనతితపోమహిమచేఁ
జంద్రహాసమొకండుసలిపి దైత్య
నాథుఁడౌ రావణునకుఁ గూర్మితో నాకు
మారి మండోదరి ధారవోసి
యిచ్చుకాలంబున నిచ్చితి; నీకూతు
నీకొసంగితిఁ గాన నిఖలవైరి
తతివిదారణమహోద్దండమై యొప్పు నీ
చంద్రహాసము నీకొసంగఁగలను

గీ॥ దీనిఁ జేపట్టి చరియించు వేని నిన్ను
శూరుఁడెవ్వాఁడు నెదిరింపనేరఁడనుచు
దీవెనలొసంగి యిడినఁ బార్థివవిభుండు
దానిఁ గైకొనె భక్తిచిత్తమున మ్రొక్కి.

సీ॥ అటుల నామయునిచేనట్టిసాధనమొంది
ప్రియవధూసహితుఁడై పిదపఁ వేగ
మున నయోధ్యకుఁ బంప మునివరేణ్యుండైన
యతనియానతిచేఁ బయనమగుటయుఁ
గన్నవారొల్లనితన్నుమన్ననఁ బెంచి
యైశ్వర్యయుతనుగా నాచరించి
నట్టియాతనిఁ బాసి యరుగనేరక చంద్ర
మతి దీనయై దుఃఖమతి నటింపఁ

గీ॥ దల్లి సేవిట్లు మదినిఁ జింతిల్ల నేల
నీకుఁ గలయిక్కటులు ద్దీరె నిఖలభూమి

నాథుఁడగుహరిశ్చంద్రుండునాథుఁడయ్యె
నధికసౌఖ్యము లేక నందు మమ్మనీవు.

ఉ. సంబర ముప్పతిల్ల జనసన్నుతిఁ గాంచెదు నెల్లరాణివా
సంబులు నీకు నూడిగముసల్పుచునుందురు గాన సర్వసౌ
ఖ్యంబులఁ గాంచుచున్ మదినిఁగల్గినచింతల వీడి నీవు శాం
తంబునలక్ష్మియోాయనవ్రతంబులుసల్పుచునుండుమిమ్మహిన్.

ఉ. అమ్మరో! నాదుదీవెనలనంతట మేలగుఁగాని నీకుఁ గ
ష్టమ్మొకటైన నంట దిఁకసత్యము నావచనంబు నమ్ము మీ
విమ్మహి నీపతిం గలిసి యిందిరవోలె వసింపుమమ్మ డెం
దమ్మునకున్ ముదంబిడెడునందనుఁడుద్భవిలున్ స్మరుండనన్.

వ. అని యాశీర్వాదంబులిడి నేనెడపదడప మీపురంబునకు
వచ్చి నీక్షేమంబులారయుచుందునని పలికి చంద్రమతిననిచి
పుచ్చె. అంతట నాయిక్ష్వాకుకులమండనుండగుహరిశ్చంద్ర
సార్వభౌముండు సతీసమేతుండై సంజ్ఞామిత్రులవలె, లక్ష్మి
నారాయణులచందంబున, నుమామహేశ్వరులవైఖరి, రతి
మన్మథులవిధంబున, శచీపురందరులకైవడి, నరుంధతీవసిష్ఠుల
మాడ్కి, రోహిణీచంద్రులవడువున, సీతారాములపోల్కి,
వాణీహిరణ్యగర్భులరీతిఁ బసిండియరదంబునెక్కి చతురంగ
బలంబులు బలసి వెంటరాఁ గదలినిజనగరంబుం జొచ్చి చం
ద్రమతిం గూడి యిష్టోపభోగంబులనుభవించుచు సూనృత
వ్రతపరాయణుండై సామ్రాజ్యంబుఁ బాలించుచుఁ జిరకా

లంబునకు లోహింతుండనునొక్కకుమారుం గని తదీయ
శైశవక్రీడావినోదంబులఁ గాలంబు పుచ్చుచుండె.

ఉ. అపుడు ధరాతలంబె నిలయంబుగ నుండినవాను లేము స్వ
ర్గపురికి నేగ నందు నమరక్షితినాథుఁడు బొంకులేనిభూ
మిపతులు ధాత్రి నుండినవమేయకృపామతిఁ దెల్పుడన్న నీ
నృపునిగురించి చెప్పితిని నేనువిశాలయథార్థవాదినై.

సీ. దానిఁ బరీక్షింపఁ బూని కౌశికుఁడంతఁ
నాకౌశికునిమ్రోలనామహీశు
బొంకింతునని లేనిబింకాలతోఁ బదం
పడి యంతలంతలాపదలు వాని
కొనరించె ననుచుఁ జెల్పినఁ వసిష్ఠునిపాద
ములకు మ్రొక్కి సుయజ్ఞుఁడెలమిఁగలిగి
తమకటాక్షమునఁ జంద్రమతీచరిత్రంబు
సర్వం బెఱింగితిసార్వభౌముఁ.
గీ॥ డగుహరిశ్చంద్రుఁ డీరీతినవనిలోనఁ
గడకుఁ బడరానియిడుమలఁబడుట కిపుడు
మీరు చెప్పినచంద్రమతీరమణియె
కారణమటంచుఁ దలపోయ నేరనయ్య.

చ. అనవుడరుంధతీవిభుఁడునాతని కిట్లనె; భూమిదేవికిఁ
ఘనతరభూషణంబయి జగంబున వాసి వహించి భర్మహ
ర్మ్యనిచయగోపురాదుల విరాజిలునట్టియవంతినామప
త్తన మొకటుండె దేవవనితామణిసంచయవాసయోగ్యమై.

సీ॥ ఆనగరంబుఁ గళాసిధిం బోలె ధ
నుఃకళానిధియై; మనోజ్ఞమూర్తి
యై మన్మథునిరీతి; నంబుజాక్షునిపోల్కి
నతికృపామయమూర్తియై; సురేశ్వ
రునిమాడ్కి భోగియై; వనజాసనునిచంద
మున సేవ్యరాజహంసనిచయుండు
నై; సఫలీకృతయత్నుండునై భగీ
రథునివై ఖరి; యక్షరాజుభంగి

గీ॥ బహుధనాఢ్యుండునై; మహాభక్తితోడ
సేవఁజేయుచు శంకరుఁజిత్స్వరూపు
నీలలోహితుఁడను మేదినీవిభుండు
భూమిజనపూజనీయుండు బ్రోచుచుండె.

గీ॥ అతనిమన్ననకర్తుఁడై యఖిలసుగుణ
భద్రుఁ డుత్తమశీలుండు పరమకీర్తి
భాసితుండయ్యు నట జనభద్రుఁడనెడు
హాలికుం డొక్కరుండు దా నలరుచుండె.

క॥ అతనికిఁ జిరకాలమునకు
సుతుఁ డొక్కరుఁ డుద్భవించె సుభగత్వమునన్
రతినాథు ధిక్కరించుచు
నతఁడుండఁగ వానికపుడు యౌవన మొదవెన్.

క॥ అనుపూషరూపతియగు
వనితామణి నొండు దెచ్చివానికి నంతన్

జనకుండు పెండ్లి గావిం
చెను పౌరులు మదిని వేడ్కచే వినుతింపన్.

వ. అంతట నబ్బాలామణి కలరవంబున గలరవంబులకుఁ గల
వరంబు దలకొల్పుచుఁ గలకంఠరాభిఖ్య విఖ్యాతయై పేదకు
దొరకినపెన్నిధిచందంబున నాహాలికబాలకున కిల్లాలై తన
యీడుకాపుబాలికలతో రాట్నసాలం జేరి యేకులువడ
కుచుఁ గాలంబు పుచ్చుచుండె.

సీ॥ అంతట నొక్కనాడాప్రోలియేలిక
యగునీలలోహితుం డశ్వమెక్కి
యిరువలంకుల వాహినీశ్వరశ్రేణిగొ
ల్వఁగ విహారార్థమై బయలుదేరి
విబుధేంద్రుఁడన రాజవీధి వచ్చుచునుండ
నట్టివేడుకఁ జూచునట్టివేడ్కఁ
గలకలధ్వను లెసంగ నగరాంగనలు ప
రిభ్రమింపఁ దొడంగిరి వగలూరి

గీ॥ యప్పుడప్పంటవాల్గంటియచట నేకు
లను వడకునట్టిపని వీడి తనదుతోడి
పడుచులుం దాను వేగిరపాటునఁ దల
వాకిటికి వచ్చి పార్థివేశ్వరునిఁ జూడ.

ఉ. ఆతఁడు దానిఁ జూచె నపుడంతట నిర్వురు వేఁ బరస్పర
ప్రీతిమనస్కులై రి యటుపిమ్మట దాన మహీతలేశ్వర

ప్రాతవరుండు ధర్మమును బాసి మనంబునఁ గాపువాని నీ
రీతిగ బందికాణ నిడి రేగి బలంబుల వానివారలన్.

వ. పట్టించి తెప్పించి మాలవాండ్రకు వరవుళ్ళుగా నమ్మించి వానిసర్వస్వముం గొల్లగొని కలకంధరఁ దనమందిరమునకుం జేర్చికొనియె. అంతట నాయిడుమల సహింపలేక జనభద్రుం డురివేసికొని మరణింప వానిబంధుజాలంబంతయు నగ్నిప్రవేశంబుసేసె. ఇట్లు కలకంధర యాభూవల్లభునిం జేపట్టి యత్తవారియిల్లు నాశనంబుసేసి యథోచితవిహారంబులఁ గాలంబు గడుపుచుండె నంత.

చ. కతిపయవాసరంబులకుఁ గామ్యశరత్సమయంబు రా మహా
కుతుకముతోడ నయ్యెడలఁ గోమలులందరుగూడి యీశ్వర
వ్రత మొనరించుచుండఁగని రాజపురోహితుఁ బిల్చి తాయథో
చితవిధిఁ బూజలన్ సలిపి చేతులు మోడ్చి వచించె నిట్టులన్.

సీ॥ ఓపుణ్యశేఖర ! యీపురంబున నుండు
నువిదలందర దెద్ది యో వ్రతంబు
నాచరించుచునుండు నట్టి జాడలు దోచె
నావ్రతం బెయ్యది ? యద్ది చేయు
నట్టిమార్గం బెద్ది? యందుచే నగుఫలం
బెయ్యది? యద్ది మున్నెవరిచేత
నాచరింపంబడె నావిశేష మెఱుంగ
వేడెద నావుడా విప్రుఁడా వ్ర

గీ॥ తంబు కేదారగౌరీవ్రతంబు దానిఁ
దొల్లి పార్వతి చేసి రుద్రునిశరీర
మందు నర్ధంబుఁ గైకొనె నట్లు పిదప
నమరనారీమణులు పెక్కు రాచరించి.

వ. తమమనోరథంబుల వడసిరి. ఇయ్యది పరమైశ్వర్యహేతువు. ఇయ్యది యొనరించినవారికి మోక్షసామ్రాజ్యంబు కరతలామలకంబు గావున దీని నాశ్వయుజశుద్ధదశమినాడు మొదలుకొని యూబహుళామావాస్యపర్యంతంబునధికనిష్ఠామతినాచరింపవలయునని తద్విధానంబంతయు నానతిచ్చి చనియె. అంత నక్కుపుపడంతి యప్పుడమిఱేనిం జేరి యిట్లనివిన్నవించె.

గీ॥ ప్రాణనాయక ! నావిన్నపంబు వినుము
తనరఁ గేదారగౌరీవ్రతంబు జేరగు
చుండె నీయెడఁ బురి; నదియుత్తమోత్త
మవ్రతంబని వింటి బ్రాహ్మణులవలన.

సీ॥ అట్టిపుణ్యవ్రతం బాచరింపించి నా
దురితజాలముఁ బాఱఁదోలవలయు
ననుచుఁ బ్రార్థింపంగ నతఁ డొడంబడి దాని
కఖిలోపకరణంబు లమరఁ జేయ
నువిద యంతఁ బురోహితోపదిష్టప్రకా
రమున నిష్ఠాత్మ నావ్రత మొనర్చి

యుద్యాపనముఁ జేసె నుత్తరజన్మంబు
నందు దానం జేసి యది నృపాల

గీ॥ తనుజమై పుట్టి నిత్యసత్యవ్రతుండు
నైన శ్రీసార్వభౌమునకయ్యె రాణి
యాసతీమణి యెవ్వరోయనఁగ నేల ?
సరసగుణవతియైనయీ చంద్రమతియె.

ఉ. వాసి వహించునీశ్వశురవంశము పాడొనరించి పెద్దరా
కాసియనంగఁ బేర్వడయఁగల్గినయీసతి యీభవంబునన్
భాసురమైనయట్టి పితృవంశవినాశిని యయ్యెఁ గాన నే
దోసమదేరికబ్బుటకుఁదొల్లిటికర్మయె కారణంబగున్.

సీ॥ కులశీలములఁ జూడ కెలమి నన్యాసక్త
యైనట్టికతమున నధికదైన్య
సంపాదకమగుదుష్టముహూర్తమున సమ
ర్తాడి తాఁ బితృపరిత్యక్తయయ్యె
సర్వదోషంబుల సమయించునట్టి కే
దారగౌరీశవ్రతం బొనర్చు
టంజేసి నిఖిలకష్టముల దాటి కృపాత్ముఁ
డైనట్టిమయునిదయారసమున

గీ॥ వాసిఁ గాంచుచు నీశ్వరవ్రతమొనర్చి
తోరమును గట్టుకొనుచో నుదారబుద్ధి
నీతఁడే యెన్నిజన్మలకేని నాకుఁ
గూర్మిపతి గావలెనటంచుఁ గోరుకొనియె.

వ॥ అది కారణంబున హరిశ్చంద్రుం డై పుట్టినయానీలలోహితుం జెట్టపట్టె. దానిమామను వానిచుట్టంబులను మాలలకుం దాసులనుగా నమ్మించుటం బట్టి సర్వలోకపూజ్యంబగు నిక్ష్వాకువంశంబునం బుట్టినను సత్యవ్రతరక్షణవ్యాజంబున నాతండు మాలవానికి దాసుండుగ విక్రయింపంబడెనని వసిష్ఠుండు చంద్రమతీహరిశ్చంద్రులపూర్వజన్మవృత్తాంతంబు సర్వంబు నానతీయ సుయజ్ఞుండు వెండియు నిట్లనియె.

సీ॥ ఈదంపతులకు మౌనీశాగ్రగణ్యా! మీ
రానతిచ్చినరీతినటులఁ బూర్వ
కర్మం బనుభవింపఁ గలదియైయుండ వి
శ్వామిత్రుఁ డాత్మతపఃఫలంబు
లో సగం బిచ్చిభూలోకాధిపవరేణ్య
నీరాజు నూరార్పనేటి కనుచు
నడిగినట్టిసుయజ్ఞు నాలోకనముఁజేసి
యవ్వసిష్ఠుం డిట్లులానతిచ్చెఁ

గీ॥ బూర్వమున సర్వజిత్తనుపుణ్యజనుఁడు
తనదునామంబు భూమి సార్థకముగాఁగ
నఖిలభువనంబులను గెల్చునట్టిబుద్ధి
నమితపావనమేరుశైలమున కరిగి.

గీ॥ అధికనిష్ఠల శంకరుననుసరించి
తపము సేయఁగ నీశుఁడాదానవునకుఁ

గడు దయారసమొప్ప సాక్షాత్కరించి
కోరినట్టివరంబులఁ గూర్చిచెనియె.

ఉ॥ అంతట రాక్షసవర్తనుఁడునావిబుధారివిభుండు సర్వలో
కాంతకుఁడోయనం బ్రబలి యాశరవీరులు క్రోల్లు కొల్చిరాఁ
బంతముతో సమస్తబుధవర్గము ముట్టడివేయ వారల
త్యంతభయంబు నొందిరి పురావనరక్షణశౌర్యహీనులై.

గీ॥ అటులఁ గిన్నరసిద్ధసాధ్యసురయక్ష
గరుడకింపురుషాదివర్గముల గెలిచి
తనివి నొందక వరతపోధనులయాశ్ర
మముల భంగం బొనర్పఁ దా మదిఁ దలంచి.

ఉ॥ అంతట సర్వజిత్తనుబుధారిగణాధివిభుండు గర్వితా
స్వాంతమునన్ మహాపరశుచాపశరాదుల నంది పార్వతీ
కాంతుఁ దలంచుచుం బ్రళయకాలపరేతవిభుండనన్ బలా
క్రాంతుఁ డతండు వేఁజెనియెఁగంజభవాదులు బెగ్గిలంగడున్.

సీ॥ చని మహామునిగణాశ్రమములం జొచ్చి వి
ఘ్నమొనర్చి యాగకుండంబులెల్ల
సాధ్వీశిరోరత్నజాలం బపహరించి
యగ్రహారంబుల నణఁచివైచి
భూసురశ్రేణి నిర్మూలించి తద్ధనం
బుల గొల్లవెట్టించి బలిమి నిఖిల
పుణ్యస్థలంబులఁ బోకార్చియును నిట్లు
పలుతెఱంగుల సాధువులకు బాధ

గీ॥ లను ఘటించుచుఁ దాఁ బుణ్యజనదమనుఁడు
నయ్యుఁ బుణ్యజనావనుండగుచు నిఖిల
భువనములకెల్ల నేనె భూధవుఁడననెడి
విషమశేముషిచే విఱ్ఱవీగుచుండె.

ఉ॥ అట్టియెడన్ ధరావలయమందుఁ జెలంగుమునీశులెల్లరుం
గట్టుగ నొక్కెడం గలిసి కర్బురనాయకు లోకకంటకుం
బట్టి వధింప నెట్లనుచుబాగుగ లోఁ గని గాధిపుత్త్రు; జే
పట్టుటయే యుపాయమనివానినిఁ జేరి యొనర్చి దండముల్.

ఉ॥ కౌశిక ! సర్వజిద్దనుజకాంతుఁడు కావర మెక్కి యాగ్రహా
వేశకుఁడౌచు సాధుజనబృందము గాసిలఁ బెట్టఁ బూనె నే
కోశమునందుఁ బ్రాణములకుం దగుశాంతము లేదుమాకు నీ
వే శరణంబు; కావుమనివేడుచు నిట్లని రొక్కపెట్టునన్.

సీ॥ వాని నెట్లైనఁ జెంపంగఁ జూతమటన్న
భూతేశువరబలంబునను జేసి
పరదారహరణుఁడై బహుకష్టకార్యంబు
లొనరింపఁ గల్గినమనుజవిభుని
చేఁ గాని వాఁడు నశింపనేరండట్టి
వాఁడవంతీపురీశ్వరుఁడు నైన
యలనీలలోహితుండనువాఁడొకండు చూ
పట్టుచుండెను; వాఁడువానికమిత
గీ॥ హితుఁడుగా నుండె నయిన నాక్షితివిభుండు
నీకు భక్తుండు గాన వానికి విభేద

బుద్ధిఁ బుట్టించి యాకోణపుని వధింపఁ
జేయఁ దగు నీకనుచు నిన్నుఁ జేరితిమిట.

వ॥ మాప్రార్థన లియ్యకొని దుష్టశిక్షకుం బ్రయత్నింపుము. నావుడుగాధేయుండు మిత్రభేదనంబు సేయ మనంబు గొల్పక కొంతదడవాలోచించి యెట్టకేలకు సాధురక్షణమే ప్రధానకర్తవ్యం బని నిశ్చయించి యక్కార్యం బంగీకరించి నీలలోహితుం జూడం బోయె. ఆసమయంబునఁ గొల్వుదీరి యున్నయవంతీనాథుండు కౌశికునిరాక చారులవలన నాలించి యెదురేగి సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి తోడితెచ్చి యర్ఘ్యపాద్యంబు లొసంగి యార్హాసనంబున నెలకొనం జేసి యిట్లనియె.

శా॥ సేమంబే మునిచంద్రమా! తమకుమీశిష్యాళికిన్; శిష్యసం
స్తోమం బేమెడ సల్పునే చరణశుశ్రూషల్; తపోనిష్ఠ లీ
భూమిన్ సాగునె? దుంపలాకులు జలంబుల్ చిక్కునే కానలో
నేమూఘాత్ములు చేయకుందురుగదా యీమీయెడం గష్టముల్.

గీ॥ ఉత్తమోత్తమ! నేనుధన్యుండనైతిఁ
గాదె తమరాక; వచ్చినకార్యమిపుడుఁ
దెలుపఁ దడయక వెంటనేసలుపనూటి
ననఁగ నాతండు కౌశికుండనియె నిట్లు.

సీ॥ అవనీశ! యాలింపుమాశ్రితాభీష్టప్ర
దానంబె కార్యంబు ధరణిపతుల

కందును నీబోంట్లు కది యడుగవలెనా?
సప్తవ్యసనములసరకుఁ గొనక
మెలమితో సప్తాంగములఁ గాచికొనుచు శా
త్రవమిత్రబాధుసంతతుల నెఱిఁగి
పగవారిపైఁ దా నుపాయంబులేడింటిఁ
గూర్చి యామీఁద షడ్గుణము లాశ్రి

గీ॥ యించి రాజ్యంబు సేయుచు నెసఁగుచంద్రు
రాజులగువారు; నీవుసర్వవిషయముల
నప్రమత్తుఁడవై యుండియన్యదార
హితుఁడనెడునింద మోప్రియఁ గల్గితివి ధరణి.

ఉ॥ దానిఁ దలంగుపొంటె నొకదానినిఁ గోరెద దానిఁజేయఁగాఁ
బూనుము; నేను నీకెపుడుముఖ్యుఁడ; నీపని సేతునంచు వా
గ్దానముఁ జేయు మింత కిఁకధన్యతనీకొకటున్నె?యంచు నా
మానివరేణ్యుఁ డాడుటయుమానవనాథుఁడు వాని కిట్లనెఁ.

గీ॥ సంయమీశ్వర ! తమయభీష్టం బదెద్ది;
తెల్పుఁడని వేడ నపుడు గాధేయుఁడలరి
సర్వజిత్తును బరిమార్చిసంయమీంద్ర
కులము గాచుటయనఁగ నందులకుఁ నతఁడు.

సీ॥ ఒడఁబడకో తాపసోత్తమ! మీరెట్టు
లల్లై నెయ్యుండు నాకాతఁ డెపుడు
నుర్విమిత్రద్రోహ మొనరింపఁ బాడియే
యనఁగ నాలించి యమ్మునివరేణ్యుఁ

డాహితాహితవిచారాదు లేయెడఁ బాత్ర
విషయంబుననెకాని వేఱుచోటఁ
బాటింపరాదంచుబహునీతులు వచించి
సాధుమానీంద్రరక్షణమె నిఖిల
గీ॥ భద్రమూలం బటంచుఁ జెప్పంగ నంత
నామహీశుఁడు మానీంద్ర! తాము బ్రహ్మ
సృష్టికిం బ్రతిసృష్టిఁ జేసినమహాత్మ
లేరికిఁ దరంబు మీమాట వేఱుసేయ.

సీ॥ తమశాసనం బింకఁదలమోసి సర్వజి
ద్యాతుధానాధినాయకునిఁ దునింతుఁ
గాని నాకందుకుఁ గాన్కగా నేడుదీ
వులతోడి నిఖిలభూవలయమునకు
నేనొక్కరుండనె యేలిక గా వరం
బిడుడంచుఁ బల్కనాపుడమితేని
కాకౌశికుండు నీయభిమతం బీభవం
బున ఫలింపదు కాని ముందుజన్మ
గీ॥ మునను నీజన్మలోఁ బుణ్యముననె భాను
కులమునఁ ద్రిశంకుసుతుఁడవై కలిగిమహిత
సత్యనిత్యుఁడవై హరిశ్చంద్రనామ
మున వసింతువు నీయిష్టము లపు డొదవు.

వ॥ అనిచెప్పి సర్వజిత్తుపై దండెత్త సన్నద్ధుం గావించి యందుల కుం దగుదివ్యాస్త్రంబులు ప్రయోగోపసంహారపూర్వకంబు లుగా నుపదేశించి నిజాశ్రమంబున కరిగె.

ఉ. అంతట నాథరాధిపుఁడు నాపగరానియసూయ వాహినీ
సంతతు లుబ్బునం బలసి సన్నుతిసేయుచుఁ గొల్చిరాగ ర
వ్వంతయు భీతి లేక రణవాద్యములన్ జరిపించె నట్టివృ
త్తాంతము సర్వమున్ నిజభటావళిచే విని లోనఁ నల్కచే.

గీ॥ కాలితాఁపునఁ గెరలునాగంబుఁబోలె
బుసలఁ గొట్టుచు నిజమంత్రిపుంగవులను
గాంచి నీలలోహితునిదుష్కార్య మిపుడు
వింటిరే మీరలేమని విన్నవింతు.

గీ॥ క్షీరములవంటినాముద్దుచెలిమి నేలఁ
గలిపి జడదారులాడినపలుకులు విని
యెగ్గులగ్గునెఱుంగకయిపుడు సమర
మునకు నామీఁదికరుదెంచుపోల్కిఁదోచె.

ఉ॥ కావున వాని నింకెటులఁగాచెదుయత్న మదేటికెంచు సై
న్యావళితోడ నాడుచు బుధారివిభుం డతికోపమూని ధా
త్రీవలయంబునన్ నృపవరేణ్యులు భీతిల యుద్ధభేరికా
రావములెల్ల దిక్కుల భరంబుయతోపఁగ నింపె నొక్కటన్.

సీ॥ అంత నాభూపుండనంతసేనాసమ
న్వితుఁడై నిజపురంబునిర్గమించి
త్రోవలో నెడనెడందోచుమంగళనిమి
త్తంబులం గాంచి మోదంబుతోడ
నడుచుచుం గొన్ని దినంబులకలజన
స్థానంబుఁ బ్రాపించిసకలసమర

భేరీప్రముఖవాద్యఘోరధాణంధణ
నాదముల్ దిక్కుడ్యభేదనంబు
గీ॥ సేయ నగరంబు నాక్రమించె నట దనుజ
ముఖ్యుఁడాశరబలముతో మోహరించి
యెదురుగా వచ్చి నిలిచె నయ్యెడల నిట్టు
లుభయసైన్యములకు గొప్పయుద్ధమాయె.

సీ॥ ఉద్దండతరవీరహుంకారములు ధను
ష్టంకారములు హస్తిఘీంకృతులును
రథనేమికామహారావంబులు మహోగ్ర
కరశరాద్యాయుధగణరవములు
బహుయుద్ధభేరికాపటహాభాంకృతు లుబ్బి
భూనభోంతరములబోరుకొల్పి
ప్రళయపారావారరావంబనుకరింప
నెక్కటిజోదులు నిక్కుమెఱయ
గీ ప్రదరకుంతలతోమరపట్టిసాసి
ముఖసమస్తాయుధవిఘాతములకు లోను
గాక వింశతిదినములు, గట్టిబొటు
తనములను లేనిపోరుసల్పునెడ నచట.

సీ॥ ఆయుధద్యుతిసముదాయోదయద్వాద
శాహస్కరప్రకాశంబు వేగ
గతిశిలీముఖజాతఘనవాతజాతంబు
తురగవారణరథోద్ధూతధూళి

జీమూతవారంబు లై మహాభటసింహ
నాదగర్జానిక్వణంబునగుచు
ధానుష్కసంప్రయుక్తశరధారావర్ష
మతిశయింపఁగ మదేభాళిభూధ
గీ॥ రములు నరదానవశరీరరాజిఘోర
మీనములు మహాస్యందనయానపాత్ర
ములు హయోత్తుంగతరభంగములును గలిగి
పరమశోణితవిలయార్ణవంబు పొంగ.
గీ॥ అతిరథమహారథాదిసమన్వితంబు
లై యుభయపక్షసైన్యంబులంత మొుద
నలరి బురణించుభూతార్భటులు మనములఁ
గలఁతఁ బెట్టఁగ సంగరాంగణముజూచు
నట్టివారికి భీషణంబై చెలంగె.
ఉ॥ అప్పుడు నమ్మనుష్యదనుజాధివిభుల్ పొలిపోనిబీరముల్
గుప్పుచు దంద్వయుద్ధమునకుర్ సమకట్టఁగ మింట దేవతల్
దిప్పలు మాకు మానులకుఁ దీఱె నటంచని సంతసంబుతోఁ
గుప్పలుగుప్పలై కనుటకుర్ సభఁదీర్చిరి యొక్కపెట్టునర్.
ఉ॥ అంతట రక్కసుండు మదినల్కవహించి నృపాలుఁ జూచి నీ
యంతటిదుష్టుఁ డీభువనమందు జనించునె ? మానులాడువా
క్కొంతతి నాలకించి మనసఖ్యముఁ ద్రోసితి వింక నాయుమా
కాంతుఁడు నష్టమైన నినుఁగాలునివీటికిఁ బంపకుందునే.
సీ॥ అని బెట్టిదంబుగానాడి తీవ్రశరంబు
లతిశయంబుగ నింప నతనిమేన

నాతండు నొనుచునాశరాధిపుముల్కు
లెంచి మర్మముల నాటించి నొంచె
నీరీతిఁ బోరి తా మిర్వురుం బిదప ది
వ్యాస్త్రప్రయోగంబులందు మెత్త
బడకుండఁ బోరుచో నడరి రాత్రించరుండు
పలుజిత్తుల నటింపఁ బార్థివుండు

గీ॥ నన్నిగాధేయదత్తదివ్యాస్త్రమహిమ
నంత మొందించి యలిగి బ్రహ్మాస్త్రయోగ
మునను కడతేర్చెనారాక్షసుని; యశంబు
నల్దెసలనిండె లోకమానంద మొందె.

గీ॥ అమరవర్షితసుమవర్ష మతిశయించె
గాధిపుత్రుండు నిజశిష్యగణము గొలువ
నచ్చటికి వచ్చి మచ్చికనానృపాలుఁ
గౌగిటం జేర్చి తగినట్లు గారవించె.

గీ। దిక్పతులతోడ నారాజతిలకుఁ గాన
వచ్చినట్టిసురేంద్రునివలన నమృత
వృష్టి గురియించి రణభూమి విగతజీవు
లైనసేనలఁ బ్రదికించె నాతఁ డపుడు.

సీ॥ అంత నాభూపుండుహరిహరబ్రహ్మాది
దేవాధినాథగాధేయముఖ్యు
మౌనిచంద్రులకృపామహిమచేఁ దేజస్వి
యై బలంబులు గొల్చియరుగు దేర

నమరనాథుని వైభవమున నాత్మనగరం
బున కేగి సుముహూర్తమునఁ బురప్ర
వేశంబుఁ జేసి తా వేడ్కతోఁ గలకంధ
రాభిఖ్యఁ గలిసి సౌఖ్యాంబురాశిఁ
గీ॥ దేలుచుండెను కావున నోలి గాధి
పట్టి యితనికి నిజతపఃఫలములందు
నర్ధమును బంచి యిచ్చువాఁడయ్యె నిఖిల
సురగరుడసాధ్యయక్షకిన్నరులు పొగడ.

వ॥ అని చెప్పినయరుంధతీజాని వీక్షించి సుయజ్ఞుండు మౌనీంద్రా! సద్గుణవంతుండగునీలోహితాస్యుం దక్షకాహి నిజవిషాగ్నులం బేల్పనేల తద్విషయం బానతిందు నా వసిష్ఠుం డాతని కిట్లనియె.

సీ॥ పూర్వంబొకానొకప్పుడుఁ దక్షకుం డింద్ర
దర్శనోత్సుకుఁడై త్రిదశనగరికిఁ
జనుచుండఁ దత్సుతుండును దోడ నరుగుచు
నలకాపురముచెంతనిలిచిదాని
విభవసందర్శనాపేక్ష సంచారంబు
సల్పుచు రంభానిశాంతమునకుఁ
జనుచున్న నలకూబరునకు సద్ధంబుగాఁ
బఱచె దాని గాంచి యరుగునతఁడు
గీ॥ నహిఁ పథంబున నాగుటనర్ధమూల
మనుచుఁ దలపోసి యాత్మకరాసి దాని

నటికి పడవైచి చనియెం దా వెఱపులేక
పట్టరానట్టిమోహభావపరవశత.

గీ॥ చింతల ఘటించునట్టివృత్తాంత మపుడుఁ
గలహభోజునివలనఁ దక్షకుఁడెఱింగి
యంతరంగంబునందుఁ గోపానలంబు
ప్రజ్వరిల్లఁగ నలకాపురమున కరిగి.

గీ॥ అచట ఖండింపఁబడి చచ్చినట్టికొడుకు
గాంచి తాఁ గొంతతడవు శోకించియంత
తెలివి వహియించి దుర్వారతీవ్రకోప
పావకజ్వాల లుబ్బఁ దాపంబుఁ జెంది.

గీ॥ అనిలముం గ్రోలి బ్రిదుకునీ యహితనూజుఁ
బాపమవ కిట్లు కరవాలుపాలుజేసి
చనినపాలసుఁ డట మర్త్యజగమునందు
మనుజుఁడై పుట్టి నేముట్ట మడియుగాక.

వ॥ అని శపించి శచీంద్రునివలనఁ దాఁ బడసినమృతసంజీవనమణి ప్రభావంబునఁ బుత్త్రుని బ్రిదికించుకొని నిజలోకంబునకుం జనియె నంత.

సీ॥ ఆవర్తమానంబు నాలించి కౌబేరి
యంతరంగంబునఁ జింతవడుచుఁ
దనసతీమణి రంభ తనవెంట రా దాని
చెలియైనమేనక కెలమిఁ గూర్చు
చెలువొందు నాటఁ గౌశికుఁడు తన్ను నిజంబు
గాఁ గావఁగలఁడంచుఁగడఁకు వాని

మరుగుఁ జొచ్చి నుతింప మాన్యుఁ డామునివరుం
డతికృపారసచిత్తుఁ డగుచు నన్నుఁ

గీ॥ దక్షకునిశాపమున నగుత్రాస మెటులఁ
దొడరనేరదు వినుము మర్త్యుండొకండు
క్ష్మాతలంబున శ్రీహరిశ్చంద్రనృపతి
కినిఁ దనుజుఁడౌచు నీయంశమున జనించి.

వ॥ తక్షకదష్టుండై మడిసి సత్యవ్రతనిష్ఠాగరిష్ఠులగుతల్లిదండ్రుల పుణ్యంబునఁ బునర్జీవితుండై పెక్కేండ్లు భూపరిపాలనంబు సేయం గలండు కావున నీవు చింతిల్లక పొమ్మని యనుగ్రహించె. దానం జేసి లోహితాస్యుండు నలకూబరాంశంబున భూతలంబున జనించి తక్షకదష్టుండై మడిసి మరల బ్రదికె నని వసిష్ఠుం డానతీయ సుయజ్ఞుండు సంతోషపరవశుండై కాలుండు చండాలుండై జనింప నేలయని యడిగిన నవ్వసిష్ఠుండు తాపసగరిష్ఠుండగు నాసుయజ్ఞున కిట్లనియె.

సీ॥ ఆలింపు మోసుయజ్ఞాభిఖ్య! యీహరి
శ్చంద్రునితండ్రి త్రిశంకుఁ డితనిఁ
బట్టభద్రునిఁ జేసి,పరమపావనమదీ
యాశ్రమంబునకుఁ దా నరుగుదెంచి.
గురువర్య ! నేనన్నికోర్కుల విడనాడి
యిహసుఖంబుల రోసి యీతనువున
నింద్రలోకముఁ జేరనిపుడు నిన్నాశ్రయిం
పఁగ వచ్చితిని నాదువాంఛదీర్పు

గీ॥ మనుచు నను వేడ నేనదియమరదనుచు
నడ్డగింపంగఁ గ్రోధించి యపుడు గురువు
లనుచు మిమ్ము వేడుటకంటె నాశ్రితావ
నుఁ డగుగాధేయువేడుకొనుటయె మేలు.

క॥ అని నన్నుఁ దూలనాడఁగ
మనమున నేనందుకలిగి మంచిచెడులెఱుం
గనిమతి నిట్లంటివి కా
వునఁ జండాలుఁ డవు కమ్ము భువి నీవనిరన్.

ఉ॥ అంతట నానృపుండు తనయందలి మాలతనంబు సిద్ధమై
నంతనె గాధిపుత్రకునియాశ్రమభూమికి నేగుదెంచి నీ
యంతటివాఁడు గాధితనయా! మఱియెందును లేడరుంధతీ
కాంతుని యాగడంబులనె కాంచితి నీతను వేఁ ద్రిశంకుఁడన్.

చ॥ ననుఁ గరుణించి దేవభువనంబును బొందుపథంబుఁ దెల్పవే
యని వినుతింపనియ్యకొనియందులకామునిచంద్రుఁడార్తితో
నిను నిటుఁ జేసినట్టియలనీగురుఁ డౌనని మెచ్చ నిన్ను నీ
తనువునఁ బుచ్చెదన్ విబుధధాత్రికిఁ బొమ్మతిసత్వరంబునన్.

వ॥ అనియొక్క దివ్యమంత్రం బుపదేశింప నమ్మంత్రప్రభావంబు
నం జేసి త్రిశంకుండు జంకుమాని కొంకులేక మింటికిం జని
స్వర్గద్వారంబుఁ బ్రవేశింపఁబోయె నచ్చట.

గీ॥ అమరపతిఁగొల్వవచ్చినశమనుఁడంత
నెవ్వఁడీమాలఁ డెదభయం బేమిలేక
యమరపురిఁ జొరఁబడియెడిననుచుభటుల
వలనఁ ద్రోయించెఁ దలకిందుగలుఁగ నిలకు.

సీ॥ అతఁ డంతట నధఃపతితుఁడౌచు గాధేయ!
నీయానపాటింపకాయముండు
నిలఁ బడనన్నుఁదోఁయించె! నిందుకుఁబ్రతీ
కారంబు నారసి కావఁగదవె
యనిఁ మొఱయిడఁ దొడంగెను తదార్తరవంబు
విని కౌశికుఁడు దానఁగినిసి తపముఁ
జాలించి జపమాలనేలవైచి కమండ
లంబుతో వేణుదండంబుతోడి

గీ॥ బాహుదండంబు నెగఁజాచిపార్థివేంద్ర!
ధరణిపైఁ బడ నీకేల తడబడ కిఁక
నిలువు మటఁ దలక్రిందుగా నీవు నిలుచు
నుర్వి స్వర్గంబె కాని వేఱొండు గలదె?

సీ॥ అనుచుఁ దాఁ జేనుదెంచియాత్మీయగంభీర
ఘనతపస్సామర్థ్యమున సమస్త
నాకవాస్తవ్యుల నాకర్షణ మొనర్ప
యత్నించుటయును బ్రహ్మాండమెల్లఁ
గంపింప బ్రహ్మ యాఘనునిఁ గానఁగ వచ్చి
యప్పటి కాకృష్టులైనవిబుధ
గణముతోఁ గతిపయగ్రహతార లమ్మహీ
శ్వరుని వేష్టించి నిల్వంగ నీతఁ

గీ॥ డున్నచోటఁ దిశంకుదేవోర్వి యనఁగ
నగ్రగణ్యత్వ మొంద ననుగ్రహించి

యతనికోపంబుఁ బాపి తా నరిగె సత్య
లోకమున కప్పుడాదిత్యులు వినుతింప.

వ॥ అప్పార్థివుండు నాటంగోలె విశ్వామిత్రమహిమప్రదర్శకుండై గగనభాగంబునఁ దలక్రిందుగ వ్రేలుచుండె నంత.

గీ॥ దానఁ దనియక కౌశికమౌనివర్యుఁ
డూని యిలఁ గాలుఁ జండాల యోనిబుట్టు
మని శపించి యతండు పాదాంబుజముల
వ్రాలి శాపాంతమును వేఁడ జాలికలిగి.

సీ॥ నాకు నీవు హితంబొనర్చి యీశాపంబు
నుండి యంతట విముక్తుండవగుమ
టంచుఁ బేర్మి ననుగ్రహించెఁ గావున సూర్య
పుత్రుండు కడజాతిఁ బుట్టినట్టి
వీరసేనునకుం గుమారుండగుచు వీర
బాహునామంబున వసుధఁ బుట్టి
యీహరిశ్చంద్రభూమీశు దాసునిగఁ దాఁ
గొని కౌశికున కిష్టమును ఘటించి

గీ॥ వేడ్క నాశాపమున నుండి వీడుకొనియె
నన సుయజ్ఞుండు దానిని విని సురేంద్ర
జాలవందితచరణ! యీకాలకౌశి
కుండుగా నేటికి శనైశ్చరుండు వచ్చి.

గీ॥ అనుచుఁ బ్రశ్నింప నాసుయజ్ఞునకు నిట్టు
లనియె నామౌనికులచంద్రుఁడనఘ! తొల్లి

త్వష్టృపుత్త్రిని సంజ్ఞాభిధను గుణాఢ్యఁ
బ్రీతితోఁ బంకజాప్తుండు బెండ్లియాడి.

క॥ మనుదండధరుల నిరువురు
తనుజుల నద్దానివలనఁదాఁ బడసి సుఖం
బున నుండఁ బుట్టినింటికిఁ
జేనుటకు యత్నించి సంజ్ఞ సంతోషమునన్.

సీ॥ తనచాయ నొక్కలేమను జేసి చాయయం
చని పేరువెట్టి చెల్వొని సుతులనుఁ
గావఁ గట్టడిఁ జేసి కాంతునకుం జెప్ప
కయ పోయె; నిటఁజాయకమలబాంధ
వునకుఁ దా నన్యయాటను బోధపడనీక
మెలఁగుచు నాతనివలనఁ గడకు
వరగుణాఢ్యు లగుసావర్ణశనైశ్చరు
లనుకుమారులఁ గాంచికనికరంబు

గీ॥ వీడి సంజ్ఞాతనూజులఁజూడకుండ
నందులకు నొప్పక యముండుసందుఁజూచి
విసికి యలశనైశ్చరుఁ గాలువిఱుగనడిచెఁ
బట్టరానట్టియధికకోపముననపుడు.

గీ॥ ఇనుఁ డెఱిఁగి దాని చాయను గినిసి సంజ్ఞ
పోకదెలిసి తురంగియై భూతలమున
వరకురుక్షేత్రవనమధ్యఁదిరుగుదాని
యందు నశ్వినులనుగాంచి యంమువలన.

క॥ తననిజరూపంబును బొం
దినసతిఁ దోడికొని చనియెదివమున; కాయ

శ్వినులు బుధవైద్యులై కీ
ర్తినిఁ గాంచి చెలంగి రచట దివిజులు పొగడన్.

సీ॥ అంత సంజ్ఞాదేవియాత్మాత్మజులకు ని
ట్లుపకార మొనరించినట్టిచాయ
యందీసుచే దానియాత్మోద్భవు శనైశ్చ
రుని భూమిపైఁ బడందోయ నతఁడు
నైమిశారణ్యపుణ్యక్షేత్రమునఁ బడి
యంతకుండు విఱుఁగనడచినట్టి
పాదమూడి పడంగఁ బంగువై యందలి
ఘనతపంబొనరించుకౌశికముని

గీ॥ పర్యనిం జేరి యాతనివలన మిగులఁ
బరమమంత్రరహస్యంబు లెఱిఁగి చాల
కాల మనశనదీక్షచేఘనతపంబుఁ
జేసి గ్రహపద మొందె జేజేలు పొగడ.

గీ॥ కావున శనైశ్చరుఁడు గాలకౌశికుఁడయి
పుట్టి కౌశికునకుఁ బ్రియంబును ఘటించె
నని వసిష్ఠుండు నాసుయజ్ఞునకుఁ దెల్ప
నమ్మునీంద్రునిఁ బూజించి యతఁడు చనియె.

గీ॥ అంతట నరుంధతీజానియమ్మహీశ్వ
రునకు బోధించి తగునీతులను; నిజాశ్ర
మమున కరుదెంచెఁ గడు గౌరవములఁ దన్నుఁ
బంపఁ బూజలొనర్చి యాపార్థివుండు.

వ॥ ఇవ్విధంబున హరిశ్చంద్రసార్వభౌముండు గురుండగునరుంధ
తీశ్వరుని విశ్వామిత్రశిష్యుండగుసుయజ్ఞునిం దత్తన్నివాసం

బులకు వీడుకొలిపి సత్యకీర్తిసాచివ్యంబున సత్యకీర్తిప్రతిష్ఠాతయు నాశ్రితాభీష్టదాతయుఁ బ్రకృతిరంజకుండునై యప్పుండరీకాక్షునిచందంబున సర్వసర్వంసహాసముద్ధరణచణుండై శచీంద్రుండునుంబోలె నిఖిలవైభవోపేతుండై బహుయజ్ఞంబులొనరించి చిరకాలంబు రాజ్యపాలనం బొనర్చె నప్పుడు.

సీ॥ జారచోరులు దురాచారాన్యదూషకుల్
పాషండదీనలుబ్ధపిశునకులు
గలికంబునకునైనఁ గానరారు పతివ్ర
తలు గానిసతులుక్ష్మాభూధవునికార్య
తత్పరు ల్గానిభృత్యవ్రజంబులు మాతృ
పితృభక్తిహీనులౌసుతులు లేరు
శశవిషాణంబయెచూడఁజూచిన బాల
మరణంబు సాకేతపురమునందు

గీ॥ నిట్లు సామ్రాజ్యమొనరించియానృపాలుఁ
డంతమునఁ బుణ్యవాసవార్ధాసనంబుఁ
బొందె నిప్పుడు గీర్వాణబృంద మచట
నొనర వినుతింప హర్షించుచున్నవాఁడు.

క॥ ఈతనిచరితము విన్నం
జేతోమోదంబు గలుగుక్షితిలో మనుజ
వ్రాతములు నిఖిలవిభవో
పేతులు గాగలరు మదిని భీతులడంగున్.

ఆశ్వాసాంతము.

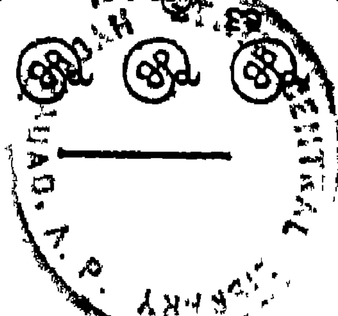
చ॥ మునిగణపుండరీకవనపుష్కరబాంధవ! రుద్రవారిజా
సనసురనాథకింపురుషచారణసంస్తుతసర్వలోకపా
వనతరదివ్యనామ! రవివంశకులాంబుధిసోమ! సర్వభ
క్తనివహాకల్పభూమిజ! జగన్నుతసత్కరుణారసార్ణవా!

చ॥ సరసిరుహాసనాదిసురసంచయవందితచారుపాదపం
కరుహ! సమస్తయోగిమునికాండహృదంబుజసీమగేహ! క
ర్బురనివహాగ్రభోగిఖగపుంగవ! భూమిసుతామనోజ్ఞభా
స్కర! వసుధాంబరాంతరలసత్కమనీయయశస్సుధాకరా!

స్రగ్విణి॥ శ్రీరమాహృదయరాజీవసంచార! గం
భీరసాగర! మహామేరుధీరా! మహో
దార! సర్వజగదాధార! నీలాంబుదా
కార! సద్గుణగణాగార! పీతాంబరా!

గద్యము.

ఇది శ్రీరామచంద్రకరుణాకటాక్షసమాదితచతుర్విధకవిత్వ
చాతుర్యశతావధాన్యుభయభాషాప్రవీణేత్యాదిబిరుదాంకిత
రత్నాకరవంశపయఃపారావారరాకాసుధాకరవైఖాన
సకులతిలకరంగాచార్యపుత్రరాజమాంబావధూటికా
గర్భశుక్తిముక్తాఫలానంతాచార్యకవిప్రణీతంబగు
నుత్తరహరిశ్చంద్రకావ్యంబున ద్వితీయాశ్వా
సము సంపూర్ణము.

విక్రయమునకు దొరకు గ్రంథములు.

నిర్వచనకుశలవాభ్యుదయము
(పద్యకావ్యము) ... 1–0–0

ఉత్తరహరిశ్చంద్రకావ్యము ... 0–12–0

కృష్ణమాయ నాటకము
(అపూర్వము) ... 0–12–0

వెలువడఁబోవు గ్రంథములు.

సతీమహిమ (పద్యకావ్యము)

భక్తకల్పద్రుమశతకము

వలయువారు—

రత్నాకరం అనంతాచార్యులు,
శతావధాని,
యు. యల్. సి. యం. హైస్కూల్,
గుంటూరు.